

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linda Braun

Biförpliktelserna i KFL med
fördjupning i identifikationsreglerna

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Eva Lindell-Frantz

Försäkringsrätt

Vårterminen 1999

Innehåll

1	INLEDNING.....	7
1.1	SYFTE.....	7
1.2	METOD.....	7
2	ALLMÄNT OM KFL.....	9
2.1	HISTORIK	9
2.2	SYFTET MED KFL OCH KRITIK AV DETTA.....	9
2.3	KFL:S TILLÄMPNINGSOMRÅDE.....	12
3	BIFÖRPLIKTELSENA.....	14
3.1	ALLMÄNT	14
3.2	UPPLYSNINGSPLIKTE.....	15
3.2.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>15</i>
3.2.2	<i>Brott mot upplysningsplikten</i>	<i>16</i>
3.2.3	<i>Nedsättningsbedömningen.....</i>	<i>18</i>
3.3	ÅSIDOSATT ÅLIGGANDEN ENLIGT FÖRSÄKRINGSVILLKOREN.....	19
3.3.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>19</i>
3.3.2	<i>Brott mot föreskriften.....</i>	<i>22</i>
3.3.3	<i>Nedsättningsbedömningen.....</i>	<i>25</i>
3.4	FRAMKALLANDE AV FÖRSÄKRINGSFALL	26
3.4.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>26</i>
3.4.2	<i>Brott mot skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall.....</i>	<i>27</i>
3.4.3	<i>Nedsättningsbedömningen.....</i>	<i>29</i>
4	IDENTIFIKATIONSREGLERNA I KFL.....	30
4.1	ALLMÄNT OM IDENTIFIKATION.....	30
4.2	IDENTIFIKATION ENLIGT 30 § KFL.....	30
4.2.1	<i>Lagtext och försäkringsvillkor.....</i>	<i>30</i>
4.2.2	<i>När identifikation kan ske</i>	<i>31</i>
4.2.3	<i>Bevisbördan</i>	<i>32</i>
4.2.4	<i>Nedsättningsbedömningen.....</i>	<i>33</i>
4.3	IDENTIFIKATION ENLIGT 31-33 §§ KFL.....	33
4.3.1	<i>Lagtext och försäkringsvillkor.....</i>	<i>33</i>
4.3.2	<i>När identifikation kan ske</i>	<i>34</i>
4.3.2.1	<i>Samtycke</i>	<i>34</i>
4.3.2.2	<i>Väsentlig ekonomisk gemenskap</i>	<i>37</i>
4.3.2.3	<i>Tillsyn</i>	<i>39</i>
4.3.3	<i>Bevisbördan</i>	<i>41</i>
4.3.4	<i>Nedsättningsbedömningen.....</i>	<i>42</i>
5	KFL:S IDENTIFIKATIONSREGLER I JÄMFÖRELSE MED ANDRA LAGAR OCH LAGFÖRSLAG.....	43
5.1	FÖRSÄKRINGSAVTALSLAGEN.....	43
5.1.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>43</i>
5.1.2	<i>Identifikationsreglerna.....</i>	<i>43</i>
5.2	FÖRSLAG TILL SKADEFÖRSÄKRINGSLAG.....	47
5.2.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>47</i>
5.2.2	<i>Identifikationsreglerna.....</i>	<i>47</i>
5.3	FÖRSLAG TILL NY FÖRSÄKRINGSAVTALSLAG.....	50
5.3.1	<i>Allmänt.....</i>	<i>50</i>
5.3.2	<i>Identifikationsreglerna.....</i>	<i>50</i>
5.4	SKADESTÅNDSRÄTTSLIG LAGSTIFTNING.....	52

5.4.1	<i>Allmänt</i>	52
5.4.2	<i>Några skadeståndsrättsliga identifikationsregler</i>	52
6	AVSLUTNING	56

Sammanfattning

Konsumentförsäkringslagen trädde i kraft 1981 som ett resultat av krav på bättre konsumentskydd i tider av andra samhälleliga förbättringar.

Lagen reglerar både försäkringstagarens huvudförpliktelse, att betala premien, och övriga förpliktelser, de s k biförpliktelserna, som bl a består i att lämna riktiga uppgifter då försäkringen tecknas, att uppfylla åliggandena enligt försäkringsvillkoren och att inte framkalla försäkringsfall. Med åligganden enligt försäkringsvillkoren avses t ex skyldigheten att anmäla fareökning, skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter och skyldigheten att rädda egendom från att skadas. Om inte förpliktelserna uppfylls kan den försäkrade få vidkänna en nedsättning av försäkringsersättningen. Vid nedsättningsbedömningen tar man hänsyn till vilken betydelse överträdelsen av biförpliktelserna har haft för skadans inträffande och omfattning. Som princip gäller att avdraget blir större i takt med ökad oaktsamhet. Vid bedömningen tar man även hänsyn till försäkringsbolagets agerande och den försäkrades behov. En reduktion av försäkringsersättningen görs som huvudregel inte om handlingen har företagits av någon som var under tolv år eller av någon som var i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken.

Utgångspunkten för rätten till ersättning ur en försäkring är att varje försäkrads möjlighet bedöms för sig. Identifikationsreglerna utgör undantag från denna regel, då dessa medför att den skadelidande kan få sin försäkringsersättning reducerad även om det är någon annan person som har åsidosatt en biförpliktelse. I 30 § KFL identifieras varje försäkrad med försäkringstagaren och i 31–33 §§ KFL identifieras den försäkrade med de som hon eller han har väsentlig ekonomisk gemenskap med, med de som med den skadelidandes samtycke har företagit den skadebringande handlingen och med de som har utövat tillsyn över den försäkrade egendomen. Hur bevisbördan ska placeras då försäkringsbolaget hävdar att identifikation ska ske är en öppen fråga då i princip varken praxis eller förarbeten ger någon vägledning. Om försäkringsersättningen reduceras p g a identifikation görs det som regel inte i samma omfattning som om den skadelidande själv hade åsidosatt biförpliktelserna.

Vid en jämförelse mellan identifikationsreglerna i KFL och några hemförsäkringsvillkors regler kan det konstateras att de i princip är överensstämmande men att vissa bokstavliga, fast inte så många faktiska, skillnader finns.

Identifikationsregler står inte bara att finna i KFL utan även i andra lagar som t ex i FAL, i förslaget till SkFL, i förslaget till ny FAL och i skadeståndsrättslig lagstiftning. En hel del likheter finns mellan KFL och den övriga lagstiftningen, men även skillnader. Jämfört med FAL är KFL mer konsumentvänligt inriktad, vilket

bl a visar sig genom KFL:s begränsade möjligheter till att ha kompletterande identifikationsregler i försäkringsvillkoren. SkFL skiljer sig från KFL bl a genom att lagen kräver förbehåll om identifikation i försäkringsvillkoren i större utsträckning och genom att den fokuserar boendet mellan makarna vid identifikation i stället för den ekonomiska gemenskapen. Identifikationsreglerna i förslaget till ny FAL stämmer till stor del överens med SkFL:s. I skadeståndslagen finns möjlighet till identifikation, men några specifika rekvisit som i KFL finns inte. Även i annan skadeståndsrättslig lagstiftning som t ex PAL, trafikskadelagen och sjölagen kan skadevållarens handlingar tillräknas den skadelidande.

Förkortningar

<i>ARN</i>	<i>Allmänna reklamationsnämnden</i>
<i>Ds</i>	<i>Departementsserien</i>
<i>FAL</i>	<i>Lag (1927:77) om försäkringsavtal (alt nya FAL som är ett lagförslag, d v s har ej något SFS-nr)</i>
<i>KFL</i>	<i>Konsumentförsäkringslagen (1980:38)</i>
<i>LU</i>	<i>Lagutskottets betänkande</i>
<i>NJA</i>	<i>Nytt juridiskt arkiv</i>
<i>PAL</i>	<i>Produktansvarslagen (1992:18)</i>
<i>PFL</i>	<i>Personförsäkringslagen (lagförslag, d v s har ej något SFS-nr)</i>
<i>Prop</i>	<i>Proposition</i>
<i>SFS</i>	<i>Svensk författningssamling</i>
<i>SkFL</i>	<i>Skadeförsäkringslag (lagförslag, d v s har ej något SFS-nr)</i>
<i>SkL</i>	<i>Skadeståndslagen (1972:207)</i>
<i>SOU</i>	<i>Statens offentliga utredningar</i>

1 Inledning

1.1 Syfte

Solen strålar. Snön ligger som ett vitt täcke över landskapet. Dina vänner undrar om de kan låna ditt fritidshus en vecka så att de kan ta semester och njuta av vädret och åka skidor. Du svarar ja utan att tveka. När veckan har gått åker dina vänner fyllda av ny energi ifrån fritidshuset. Men de begår misstaget att slå av all ström. Huset står ouppvämt under en längre tid, vilket leder till att varmvattenberedaren fryser sönder. Du vänder dig till ditt försäkringsbolag och undrar oroligt om försäkringen täcker detta. Vad svarar de?

Om du har tur täcker din försäkring en händelse av detta slag. Emellertid finns risken att dina vänners misstag att stänga av värmen i huset bedöms som om du hade gjort det själv. Försäkringsbolaget har nämligen en möjlighet att i ett fall som detta hänvisa till eventuella identifikationsregler i försäkringsvillkoren och hävda att försäkringsersättningen ska sättas ned då dina vänners åsidosättande av säkerhetsföreskriften kan tillräknas dig som skadelidande.

Men i vilken utsträckning kan försäkringsbolaget låta andra personers handlande gå ut över den som har fått sin egendom skadad? Hur ser lagstiftningen ut på området? Hur är identifikationsreglerna utformade i försäkringsbolagens villkorshäften? Vem har att bevisa om identifikation kan ske eller ej? Reduceras försäkringsersättningen i samma utsträckning då någon som kan identifieras med den skadelidande har åsidosatt en biförpliktelse som om den skadelidande själv hade gjort det? I vilken utsträckning identifierar man andras handlande med den skadelidandes i annan gällande lagstiftning och hur ser identifikationsreglerna ut i förslagen till ny försäkringslagstiftning?

Att besvara dessa frågor är det centrala syftet med min uppsats. Men förutom det, är även syftet att sätta in KFL:s identifikationsregler i den rättsliga kontext de figurerar i och att presentera biförpliktelseregler relativt ingående.

1.2 Metod

För att kunna sätta in identifikationsreglerna i sitt rätta sammanhang inleder jag mitt arbete med att ge en kort historisk översikt av försäkringsrättens utveckling, för att sedan gå in på de intentioner som ligger bakom tillskapandet av en särskild konsumentförsäkringslag och slutligen ange vilket tillämpningsområde denna lag har.

Därefter kommer en beskrivning av rekvisiten i 30-33 §§ KFL:s biförpliktseregler. Identifikationsreglerna utgör en del av dessa regler. Biförpliktsereglerna innehåller bestämmelser om de förpliktelser som den försäkrade har, utöver huvudförpliknelsen att betala premien. Då mycket finns att skriva om biförpliktserna och då jag har valt att lägga vikt vid identifikationsreglerna i mitt arbete har vissa avgränsningar behövt göras. Således har jag valt att utesluta 34 § KFL eftersom identifikation inte kan ske i dessa fall. Likaså redogör jag bara för tre av de fyra biförpliktseregler som finns i 31 § KFL. Biträdandeplikten utesluts. Någon fullständig genomgång av praxis sker inte heller, utan tyngdpunkten ligger på förarbeten och doktrin.

Efter detta kommer en analys av vad som kan anses vara gällande rätt vid tillämpningen av identifikationsreglerna i KFL. Identifikationsreglerna i 31-33 §§ behandlas gemensamt, eftersom reglerna i princip bygger på samma rekvisit. Då praxis från hovrätterna och Högsta domstolen saknas på området har en redogörelse för skillnaden mellan ARN:s avgöranden, förarbeten och doktrin fått ligga till grund för arbetet. En jämförelse mellan lagtextens och fem hemförsäkringsvillkors¹ bestämmelser om identifikation sker också.

Avslutningsvis kommer en redogörelse för hur identifikationsreglerna ser ut i övrig lagstiftning eller lagförslag, där jämförelse görs med KFL:s identifikationsregler i den utsträckning som det är möjligt. Vad gäller lagförslagen redogör jag bara för förslaget till SkFL och förslaget till ny FAL. Förslaget till PFL lämnar jag utanför då identifikationsreglerna på personförsäkringarnas område och övervägandena bakom dem skiljer sig markant åt från sakförsäkringarnas regler.

¹ Folksam, Holmia, Länsförsäkringar Skåne, Skandia och Trygg-Hansa

2 Allmänt om KFL

2.1 Historik

Under medeltiden, långt innan någon över huvud taget kom på tanken att skapa en speciell lag för konsumentförsäkringar, uppstod den första moderna försäkringstypen på kontinenten. Det var sjöförsäkringen som började ta form. Denna speciella juridiska företeelse kom till Sverige först på 1700-talet, men regler om enklare former av sjöförsäkringsavtal fanns sedan tidigare i 1667 års sjölag.

Artonhundratalet blev århundradet för det moderna försäkringsväsendets genombrott i Sverige.² Under lång tid rådde fullständig avtalsfrihet på området, vilket medförde att försäkringsgivarna ofta ställde upp hårda villkor för försäkringstagarna. Försäkringstagarna hamnade med andra ord i en utsatt ställning. Trots detta rann åren på utan att några åtgärder vidtogs.³

Först på nittonhundratalet började tanken om att vidta någon lagstiftningsåtgärd för att skydda försäkringstagarna konkretiseras. Genom ett lagstiftningsarbete som präglades av nordiskt samarbete kom slutligen försäkringsavtalslagen till stånd år 1927. Lagen kom genom samarbetet att till stora delar likna den danska och finländska försäkringslagstiftningen.⁴

Försäkringsavtalslagen gav under flera decennier det skydd för försäkringstagarna som hade eftersträvat. Men i takt med att de ekonomiska förhållandena i samhället förbättrades började kraven på att konsumenterna skulle få ett bättre rättsligt skydd öka, däribland på försäkringsrättens område. En försäkringsrättskommitté tillsattes 1974. Efter några års arbete, utan nordisk inblandning denna gång, trädde konsumentförsäkringslagen i kraft 1981.⁵

2.2 Syftet med KFL och kritik av detta

Syftet med den nya konsumentlagstiftningen var, som ovan nämnts, att i en tid av ökad ekonomisk välfärd ge konsumenterna ett bättre rättsligt skydd och därmed en starkare ställning genom en särskild lag för sakförsäkringar. Förbättringar för konsumenterna hade redan gjorts på andra rättsområden och nu tyckte man att tiden var mogen för att även förbättra den försäkringsrättsliga situationen.

² Bengtsson, Försäkringsrätt – några huvudlinjer, fjärde upplagan, 1992, s 17

³ Prop. 1979/80:9 s 20

⁴ Bengtsson, A.a., s 17

⁵ Prop. 1979/80:9 s 20,22 och SFS 1980:38

Konsumentförsäkringslagen skulle vara garantin för att säkerställa möjligheten att kunna teckna en försäkring, vars pris stod i proportion till den trygghet försäkringen gav.⁶

År 1977 uppgick antalet skadeförsäkringar till över nio miljoner och summan av de utbetalningar som försäkringsbolagen gjorde från försäkringarna uppgick till över två miljarder.⁷ Med de siffrorna i bakhuvudet är det lätt att förstå varför tanken på en särskild lagstiftning vad gäller konsumentförsäkringar dök upp. För den enskilda personen är ofta försäkringsersättningen vid en skada av allra högsta betydelse. Visserligen var det ovanligt att försäkringsbolagen missbrukade sin position efter försäkringsavtalslagens ikraftträdande. Tvärtom ställde de ofta upp förmånligare villkor för försäkringstagarna än vad lagen krävde.⁸ Men i propositionen till konsumentförsäkringslagen var man noga med att betona att konsumenterna inte kunde nöja sig med att förutsätta att försäkringsbolagen skulle behandla dem bra, utan de skulle kunna kräva det med en direkt hänvisning till lagen. I och med att försäkringsavtalet i övervägande antal fall var standardiserat var det svårt att utan lagstöd kräva att just man själv skulle särbehandlas till det bättre.

Liksom utvecklingen på skadeståndsrättens och trafikförsäkringens område, ville man nu ge privatpersonernas skyddsbehov ett litet försprång i förhållande till idén om att man ska få det skydd som motsvarar den premie som man har betalt. Detta för att eliminera risken för att en konsuments ekonomi raserades, med anledning av en inträffad skada.⁹

Även om syftet med konsumentförsäkringslagen framstod som gott ur konsumentskyddssynpunkt, höjdes en hel del kritiska röster mot förslaget. De som på ett eller annat sätt protesterade var Svea hovrätt, Svenska Arbetsgivarförbundet, Svenska Advokatsamfundet och, inte helt oväntat, företrädarna för försäkringsbranschen. De invändningar som gjordes redovisas nedan.

För det första framfördes förslaget att man skulle revidera försäkringsavtalslagen rakt igenom, i stället för att placera reglerna om sakförsäkringar för konsumenterna i en särskild lag. Vinsten med detta skulle vara att man fick en systematisk och en mera lättöverskådlig lagstiftning på området.¹⁰

För det andra befarade kritikerna att det från och till skulle bli svårt att avgöra när lagen var tillämplig eller ej. Framförallt framfördes argumentet att småföretagare

⁶ Prop. 1979/80:9 s 21

⁷ Prop. 1979/80:9 s 24

⁸ Bengtsson, A.a., s 29

⁹ Prop. 1979/80:9 s 1, 21, 24 och 26

¹⁰ Prop. 1979/80:9 s 22 bl a Svea hovrätt, Svenska arbetsgivareförbundet och Sveriges advokatsamfund

ofta är i ett lika stort behov av att få skydd som konsumenter och att det vid motorfordons- och båtförsäkringar är svårt att avgöra om försäkringsobjektet kommer att nyttjas för privat bruk eller ej.¹¹

För det tredje menade kritikerna att det var ett stort kliv bakåt att införa en lag som bröt mot den nordiska rättsliga gemenskapen, som bl a hade skapats av det nära samarbete som fördes vid försäkringsavtalslagens skapande.¹²

Ett fjärde argument var att det inte fanns något behov av att ge konsumenterna en starkare ställning. Deras behov ansågs redan tillgodosedda genom att det förutom försäkringsavtalslagen fanns offentlighetsregler som hindrade ett alltför diktatoriskt agerande av försäkringsbolagen. Dessutom verkade det inte finnas någon vilja eller kanske snarare konkurrensmässigt utrymme för försäkringsbolagen att behandla kunderna illa. Snarare behandlades de väldigt väl och de hade ett direkt inflytande på försäkringsvillkoren genom representation i bolagsorganen. Utöver detta fanns också ett kontaktforum där försäkringsbolag, Konsumentverket och Försäkringsinspektionen regelbundet träffades för att dela med sig av sina erfarenheter och åsikter om utvecklingen av försäkringsbranschens produkter.¹³

Som ett femte argument togs den ekonomiska aspekten upp. Vissa remissinstanser hävdade att försäkringstagarna skulle få lida ekonomiskt om förslaget till den nya lagen gick igenom. Man byggde slutsatsen på att de ”milda” påföljder som lagen förespråkade skulle resultera i att folk i allmänhet blev slarvigare och att försäkringsmissbruket skulle öka. En naturlig följd av detta skulle bli att premierna skulle öka drastiskt, vilket i sin tur skulle leda till att många privatpersoner inte skulle se någon annan utväg än att mista sitt försäkringsskydd.¹⁴

Slutligen var Svenska försäkringsbolags riksförbund skeptiska mot att lagen som huvudregel skulle ha indispositiva regler. De ansåg att tvingande regler kunde låsa utvecklingen.¹⁵

Denna ganska omfattande kritik av förslaget till konsumentförsäkringslag har inte fått stå oemotsagd och det kan synas ganska lätt att argumentera emot, i vart fall så här i efterhand. Förslaget att revidera försäkringsavtalslagen i stället för att skapa en ny lag, med fördelen enligt kritikerna att det skulle medföra bättre översikt av försäkringslagstiftningen kan bemötas med att det som icke juridiskt kunnig konsument är en fördel att ha en lag där alla paragrafer är direkt relevanta. Svårigheten med att dra gränsen gentemot småföretagarna bemöttes redan i

¹¹ Prop. 1979/80:9 s 22

¹² Prop. 1979/80:9 s 22

¹³ Prop. 1979/80:9 s 22 - 23

¹⁴ Prop. 1979/80:9 s 23

¹⁵ Prop. 1979/80:9 s 23

propositionen med att det inte skulle bli något större problem i praktiken då KFL:s principer troligtvis skulle komma att påverka även småföretagarnas försäkringar och att försäkringsbolagen förmodligen skulle tillämpa liknande villkor. Dock ansåg man att det var att gå för långt att sammanföra de två olika försäkringstyperna, eftersom det trots allt finns betydande skillnader mellan dem.¹⁶ De kritiker som bekymrade sig över att lagen skulle komma att bryta den nordiska rättsliga gemenskapen kan naturligtvis ha haft fog för sin inställning, men å andra sidan bör ett argument av den här typen inte ses som bärande i sig om man i övrigt anser att en lagstiftningsåtgärd är befogad. Snarare kan man se det som ett stort plus om man med en ny lag förutom övriga fördelar dessutom uppnår samstämmighet med grannländernas lagar. Argumentet kan dock vara bärande om man utvecklar det på så sätt att samstämmigheten är viktig ur konkurrensmässigt hänseende eller dylikt. Man kan också ifrågasätta varför så många protesterade mot en lag om den, som kritikerna själva påstod, bara fastslog den starka ställning som konsumenterna redan hade. I så fall skulle lagstiftningen inte ha påverkat försäkringsbolagen negativt, bara ge konsumenterna en ytterligare garanti i utsatta situationer. Enligt Detthoff och Kåhre var det i praktiken inga nya regler som infördes genom lagen utan bara regler som redan hade utformats i praxis.¹⁷ Försäkringsbolagens farhågor om att försäkringarna skulle bli mycket dyrare, cirka 30% enligt utredningen som de lade fram i riksdagen, besannades aldrig.¹⁸ Och att KFL:s tvingande regler skulle låsa utvecklingen finns det inget klart stöd för.

2.3 KFL:s tillämpningsområde

Konsumentförsäkringslagen reglerar avtal om försäkringar, d v s avtal som sluts mellan ett försäkringsbolag och en försäkringstagare och vars syfte är att skydda försäkringstagaren mot en ekonomisk förlust om den händelse som han har betalat skydd för, försäkringsfallet, inträffar. Försäkringsgivaren står på så vis en risk eftersom försäkringsfallets inträffande inte, i vart fall inte tidsmässigt, ska vara möjligt att förutsäga.

För att försäkringsbolagen ska kunna fullgöra sitt arbete på ett bra sätt krävs ett gott samarbete med försäkringstagarna. Försäkringstagarnas huvudförpliktelse är att betala premien. Vid sidan om det finns även andra s k biförpliktelser, som kan vara av utomordentlig betydelse. För att försäkringsbolagen ska kunna sätta rätt pris på försäkringarna måste de få riktig information om skaderisken av sina kunder. Försäkringstagarna har därför en upplysningsplikt. Dessutom är de skyldiga att följa säkerhetsföreskrifter och får under alla omständigheter inte framkalla ett försäkringsfall uppsåtligen.

¹⁶ Prop. 1979/80:9 s 29 - 30

¹⁷ Detthoff/ Kåhre, Juridik: Sakförsäkring, femte upplagan, 1992, s 24

¹⁸ Bengtsson, A.a., s 30

Konsumentförsäkringslagen är inte tillämplig på alla typer av försäkringar. För det första omfattas bara sakförsäkringar, d v s försäkringar som ersätter skada på viss egendom, t e x hemförsäkringar och båtörsäkringar.¹⁹ Men man måste hålla i minnet att det inte är alla sakförsäkringar som omfattas. Det är bara de som står uppräknade i lagens första paragraf. Således undantages bl a ur- och djurförsäkringar, eftersom dessa inte anses ha samma sociala och ekonomiska betydelse för den enskilde konsumenten som de andra försäkringarna kan förväntas ha. Dessutom krävs det, så som namnet på lagen antyder, att försäkringens tecknas av en konsument som använder försäkringsobjektet huvudsakligen för enskilt ändamål för att KFL ska bli tillämplig.

Om en konsument har tecknat en trafikförsäkring tillämpas konsumentförsäkringslagen bara i den mån bestämmelserna inte strider mot trafikförsäkringslagens. Likaså kan konsumentförsäkringslagens regler falla utanför tillämpningsområdet om en försäkring grundas på kollektiv- eller gruppavtal. Slutligen är konsumentförsäkringslagen inte heller tillämplig då försäkringens avser all framtid. Att sådana försäkringar tecknas är mycket sällsynt i dagens läge, så undantaget har ingen större betydelse i praktiken.²⁰

I KFL:s andra paragraf görs en skillnad mellan begreppet försäkringstagare respektive försäkrad. Med försäkringstagare avses den som har tecknat en försäkring, medan den försäkrade är den vars intresse har försäkrats mot skada eller på vars person en försäkring har tecknats. Ett praktiskt exempel är att hustrun tar en hemförsäkring och i så fall skyddas även hennes makes och barns tillhörigheter. Hustrun är försäkringstagare och både hon och hennes familj är de försäkrade.

I 3 § stadgas att KFL som huvudregel är tvingande, men att avsteg kan göras i de fall där det explicit anges. I fjärde paragrafen hänvisas till försäkringsavtalslagen och försäkringsrörelselagen. Dessa lagar kan bli tillämpliga vid bedömningen av försäkringsbolagets förhållande till någon annan än den försäkrade respektive vid tillsyn av försäkringsvillkoren.

30-34 §§ reglerar nedsättning av försäkringsersättningen. Lagrummen kan bli tillämpliga om försäkringstagaren åsidosätter sina biförpliktelser, d v s lämnar oriktiga uppgifter vid försäkringens tecknande, inte följer de krav som ställs i försäkringsvillkoren, framkallar ett försäkringsfall uppsåtligt eller lämnar oriktiga uppgifter vid skaderegleringen. En nedsättning av försäkringsersättningen kan ske både om försäkringstagaren eller någon person som kan jämföras, identifieras, med honom har gjort det.

¹⁹ Bengtsson, A.a., s 11, 12, 14, 22, 24-25

²⁰ Detthoff/ Kähre, A.a., s 23

3 Biförpliktelse

3.1 Allmänt

Försäkringstagarens allra mest grundläggande förpliktelse är att betala premien. Men inte bara denna förpliktelse måste uppfyllas för att försäkringstagaren ska ha ett fullgott försäkringsskydd om en skada inträffar. Försäkringstagaren måste även uppfylla sina sk biförpliktelser, vilka innebär att han har en upplysningsplikt, att han måste följa säkerhetsföreskrifterna i försäkringsvillkoren, att han måste upplysa om fareökning, undvika att framkalla försäkringsfall samt underlätta och lämna riktiga uppgifter vid skaderegleringen. Att uppfylla dessa förpliktelser, med undantag av upplysningsplikten, kan också åligga annan än försäkringstagaren som har rätt till ersättning ur försäkringen.²¹

Upplysningsplikten kan avse att uppge rätt yta på villan i samband med tecknande av villaförsäkring, säkerhetsföreskrifterna kan vara utformade så att det krävs sjutillhållarlås vid högt lösörebelopp, kravet på att informera försäkringsbolaget vid fareökning kan innebära att kunden måste meddela bolaget då hon eller han har installerat ytterligare en toalett i villan och på så sätt ökat risken för bl a vattenskada och räddningsplikten kräver att man som försäkrad försöker minimera skadans omfattning genom att t ex släcka en eldsvåda som uppkommit och ringa efter en brandkår om det finns behov.²²

Om någon av dessa biförpliktelser åsidosätts på ett oaktsamt sätt kan en nedsättning av försäkringsersättningen komma på fråga. Påföljderna vid avtalsbrott är vanligen hävning och skadestånd, men dessa är inte så lämpliga vid försäkringsavtal.²³

I KFL är reglerna om biförpliktelserna sammanförda i fyra paragrafer. Dessa paragrafer reglerar i nämnd ordning upplysningsplikten, plikten att iaktta vad som följer av försäkringsvillkoren, plikten att inte framkalla försäkringsfall och uppgiftsskyldigheten i samband med skaderegleringen. Lagrummet som reglerar den försäkrades skyldighet att iaktta vad som följer av försäkringsvillkoren rymmer både räddningsplikten, plikten att upplysa om fareökning och plikten att följa säkerhetsföreskrifterna.²⁴

Som konsekvens av att man i KFL sammanfört och förenklat bestämmelserna, jämfört med FAL, är att de blivit ganska obestämda. I förarbetena har remissinstanserna framfört kritik mot detta. Kritiken gick ut på att de

²¹ Prop. 1979/80:9 s 62-63

²² Detthoff/Kåhre, A.a., s 50-51

²³ Bengtsson, A.a., s 50

²⁴ Prop. 1979/80:9 s 63

generalklausulsliknande lagrummen varken vägleder försäkringsbolagen eller konsumenterna samt att paragraferna möjliggör ökat slarv utan sanktion för de försäkrade. Lagförslaget genomfördes, som bekant, trots denna kritik bl a med motiveringen att reglernas allmänna innehåll är en nödvändighet för kunna ta hänsyn till de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet.²⁵

En annan av idéerna med att ha mindre precisa regler är enligt motiven att försäkringsbolagen inom de givna ramarna kan konkretisera och specificera när försäkringstagaren eller den försäkrade riskerar ett avdrag och hur stort detta avdrag kan bli. Finansinspektionen kontrollerar att de uppställda reglerna är skäliga.²⁶

Problem kan uppkomma då man har att avgöra om reglerna om biförpliktelser är tillämpliga eller ej. Med andra ord kan det vara svårt att definiera vad som är en biförpliktelse. Exempelvis kan en säkerhetsföreskrift innebära att man måste låsa in sin egendom för att försäkringen ska täcka eventuell stöld. Men om kravet i stället uttrycks som att försäkringen bara täcker stöld ur en låst lokal, kan detta synas vara en fråga om vad försäkringen omfattar och inte en fråga om vilka förpliktelser man har som försäkrad. I propositionen fastslås att man måste se längre än till den språkliga lydelse och bedöma från fall till fall om bestämmelsen utgör en biförpliktelse eller ej.²⁷

3.2 Upplyningsplikten

3.2.1 Allmänt

Reglerna för försäkringstagarens upplysningsplikt i samband med att försäkringen tecknas finns i 30 § KFL. Paragrafen lyder som följer: ”Har försäkringstagaren när försäkringen tecknades uppsåtligen eller genom oaktsamhet som inte är ringa lämnat en oriktig uppgift eller förtigit en omständighet av vikt, kan ersättning från försäkringen sättas ned i fråga om varje försäkrad. Nedsättningen görs efter vad som är skäligt med hänsyn till det verkliga förhållandets betydelse för försäkringsfallet och för omfattningen av skadan samt till försäkringstagarens uppsåt eller oaktsamhet och omständigheterna i övrigt.”

Skilda åsikter har framförts då man ska ta ställning till vilken tidpunkt som är att anse som fullgörandetidpunkt för upplysningsplikten. Vid en ren bokstavstolkning bör plikten fullgöras senast när ett bindande avtal ingås.²⁸

²⁵ Prop. 1979/80:9 s 64 bl a Sveriges advokatsamfund och försäkringsbranschen

²⁶ Prop. 1979/80:9 s 64

²⁷ Prop. 1979/80:9 s 65-66

²⁸ Lindell – Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning: en studie avseende konsumentförsäkringslagens 30-32 §§, 1996, s 90

Men i doktrinen finns även åsikten om att upplysningsplikten ska betraktas som fullgjord redan vid ansökan om försäkringen.²⁹

Uppgifterna som försäkringsbolagen kräver är i allmänhet inte så omfattande. Eventuellt kan detta bero på att ersättningen ofta är beloppsbegränsad och försäkringsbolaget således vet hur mycket de kan bli skyldiga att betala ut.³⁰

Upplysningsplikten byggs upp av olika rekvisit. Dessa rekvisit utgör både de subjektiva och objektiva förutsättningarna för att nedsättning ska kunna aktualiseras. De subjektiva, som nämns i början av paragrafen, innebär att förpliktelsen ska ha åsidosatts genom uppsåt eller oaktsamhet som inte är ringa. De objektiva förutsättningarna innebär att det ska ha varit fråga om en oriktig eller vilseledande uppgift eller ett förtigande av en omständighet av vikt. När det sedan gäller nedsättningsbedömningen krävs det att nedsättningen ska vara skälig med hänsyn till det verkliga förhållandets betydelse för skadans inträffande och omfattning, försäkringstagarens uppsåt eller oaktsamhet samt med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

3.2.2 Brott mot upplysningsplikten

Om försäkringstagaren underlåter att fullgöra sin upplysningsplikt kan varje försäkrad få vidkänna en nedsättning av försäkringsersättningen, d v s försäkringstagarens handlande kan identifieras med den försäkrades. 30 §:s uppsåtsrekvisit innebär att försäkringstagaren måste ha varit medveten om att den uppgift som lämnats är oriktig eller den omständighet som han har förtigit är av vikt. Däremot behöver försäkringstagaren inte ha haft som motiv att genom sitt agerande få en försäkring som annars skulle ha kostat mer eller varit på andra villkor.³¹

Även om försäkringstagaren inte har åsidosatt sin upplysningsplikt uppsåtligen kan han ändå anses ha brutit mot den om han har varit mer än ringa oaktsam. Med andra ord kan försäkringstagaren bryta mot upplysningsplikten genom att lämna en oriktig uppgift eller förtiga en omständighet av vikt även om han inte inser men borde ha insett att informationen inte är korrekt. Dessutom bör försäkringstagaren ha kunnat lämna riktiga uppgifter utan att utsätta sig för oproportionerligt besvär för att biförpliktelsen ska anses ha åsidosatts och försäkringstagaren ska inte kunna hänvisa till någon ursäktande omständighet.³²

Syftet med att kräva en viss grad av oaktsamhet, d v s kräva en oaktsamhet som är mer än ringa, är att en försäkring i viss mån även ska skydda försäkringstagaren mot sitt eget slarv. Detta eftersom försäkringstagaren annars

²⁹ Lyngsö, Dansk Forsikringsret, sjunde upplagan, 1994, s 106

³⁰ Lindell – Frantz, A.a., s 85

³¹ Prop. 1979/80:9 s 143

³² Prop. 1979/80:9 s 143

ganska oväntat skulle kunna stå helt oskyddad vid en skada och därmed själv få ta konsekvenserna, även om han förlitat sig på sin försäkring. Å andra sidan är syftet med att betrakta oaktsamhet som ett avtalsbrott, att uppmuntra försäkringstagarna till att vara noggranna med sina förpliktelser.³³

Vid bedömningen av oaktsamheten måste en åtskillnad göras beroende på om det rör sig om en oriktig uppgift som har lämnats eller om det rör sig om ett förtigande. Skyldigheten för konsumenterna att på eget initiativ ge försäkringsbolaget uppgifter är väldigt liten. Det ska då röra sig om en uppgift som försäkringstagaren borde ha förstått skulle kunna ha inverkat på försäkringsbolagets utformning av försäkringsavtalet. Men ofta är det så att försäkringstagaren får svara på en rad relevanta frågor som försäkringsbolaget ställer och att misstänka att detta inte skulle vara tillräckligt och därmed vara skyldig att berätta mer, är ett krav som troligtvis bara kan åläggas konsumenterna i undantagsfall. Dock diskuteras inte detta i KFL:s förarbeten.³⁴

Då försäkringstagaren aktivt lämnar uppgifter är risken större för honom att han bedöms som oaktsam. I den statliga utredningen framförs uppfattningen att försäkringstagaren betraktas som oaktsam då han bort inse att den oriktiga uppgiften haft avsevärd betydelse för bedömningen av faran.³⁵ I propositionen resoneras man sedan att oaktsamhet ska anses föreligga redan då försäkringstagaren borde ha insett att uppgiften hade betydelse, d v s kravet på att betydelsen skulle vara avsevärd är borttaget. I och med lagtextens utformning med ”borde” ställs inga krav på faktisk insikt hos konsumenten.³⁶ Vid bedömningen av vad försäkringstagaren bort inse kan man emellertid argumentera för att man ska ta individuell hänsyn med tanke på att psykisk störning utesluter nedsättning av försäkringsersättningen enligt 33 § KFL.³⁷

De ovannämnda förutsättningarna är inte tillräckligt för att man ska anse att en försäkringstagare har brutit mot upplysningsplikten. För att brott mot upplysningsplikten skall anses vara för handen krävs bl a att en oriktig eller vilseledande uppgift har lämnats. Upplysningen ska vara av den karaktären att den har betydelse för försäkringsbolagets bedömning av försäkringsrisken och för uppskattningen av den sannolika ersättningens storlek. Rent konkret avses information om ålder, storlek o s v vid en villaförsäkring. Däremot utesluts uppgifter om aviadresser mm från denna paragrafs tillämpningsområde. Att uppgiften är oriktig bedöms objektivt.³⁸

³³ Prop. 1979/80:9 s 68

³⁴ Lindell – Frantz, A.a., s 115

³⁵ SOU 1977:84 s 226

³⁶ Prop. 1979/80:9 s 143

³⁷ Lindell – Frantz, A.a., s 111

³⁸ Prop. 1979/80:9 s 142

Det brukar inte vara några större svårigheter att avgöra om en uppgift är oriktig eller ej enligt 30 § KFL, eftersom konsumentförsäkringar vanligtvis avser konkreta förhållanden som är lätta att kontrollera.³⁹

Om uppgiften i stället är vilseledande måste man ta hänsyn till om försäkringstagaren insåg eller borde ha insett att uppgiften var vilseledande och i så fall om han därför varit skyldig att lämna kompletterande upplysningar.⁴⁰

Försäkringstagaren riskerar inte bara en nedsättning av försäkringsersättningen genom att agera aktivt, utan även passivitet i form av förtigande kan reducera hans rätt till ersättning om han hade kunnat informera försäkringsbolaget utan att behöva vidta orimligt betungande åtgärder.⁴¹ Passiviteten är bara relevant om den medför att försäkringsbolaget ej får upplysning om någon omständighet av vikt, d v s en omständighet som är av betydelse för att försäkringsbolaget ska kunna genomföra en riskbedömning.⁴²

3.2.3 Nedsättningsbedömningen

Om det både finns subjektiv och objektiv täckning av rekvisiten i paragrafen om upplysningsplikt, kan en nedsättning av försäkringsersättningen bli aktuell. Normalt bortfaller inte ersättningen helt, utan den sätts ned med en viss kvotdel. För att nedsättning ska vara helt utesluten ska det inte finnas något samband alls mellan försäkringstagarens felaktiga upplysning eller brist på upplysning och skadan, d v s kravet på kausalitet är lågt.⁴³ Kausalitetskravet synes mest avgöra om nedsättning kan komma i fråga eller ej och verkar ha mindre betydelse för hur stor nedsättningen blir.⁴⁴

Vid beslutet om försäkringsersättning ska utgå eller ej, måste först en skälighetsbedömning göras, där hänsyn tages till det verkliga förhållandets betydelse för skadans inträffande eller omfattning. Skälighetsbedömningen ger ett utrymme för domstolarna att döma efter skön. Försäkringstagen kan få viss ersättning även om försäkringsbolaget inte skulle ha ingått något försäkringsavtal om de känt till de riktiga förhållandena.

Om det verkliga förhållandet inte har haft betydelse för skadans inträffande eller omfattning bör ersättningen som huvudregel inte sättas ned. I förarbetena nämns som exempel att en konsuments egendom brinner upp utan att huset antänds. I ett sådant fall har det ingen betydelse om försäkringstagaren har gett försäkringsbolaget den felaktiga upplysningen att huset är av sten i stället för av

³⁹ Lindell – Frantz, A.a., s 105

⁴⁰ Prop. 1979/80:9 s 142

⁴¹ Prop. 1979/80:9 s 143

⁴² Lindell – Frantz, A.a., s 107

⁴³ Prop. 1979/80:9 s 144-145

⁴⁴ Lindell- Frantz, A.a., s 120

trä. Men som vanligt då en huvudregel ställs upp, finns det undantag som bekräftar den. Undantag görs då den oriktiga uppgiften eller förtigandet allmänt sett kan ha betydelse och även i de fall då försäkringstagaren har handlat uppsåtligen eller i betydande grad oaktsamt och preventiva skäl motiverar en nedsättning.⁴⁵

Det verkar inte som om kausaliteten har någon betydelse för reduktionens storlek, men väl graden av oaktsamhet eller om man har brutit mot upplysningsplikten uppsåtligen. Uppsåt är en allvarligare form av överträdelse än oaktsamhet och bör följaktligen i regel leda till ett större avdrag.⁴⁶

Slutligen kan nedsättningsfrågan styras av övriga omständigheter. Till dessa omständigheter räknas främst försäkringsbolagets agerande och den försäkrades behov.

Om försäkringsbolagets anställda, en tid efter att försäkringen tecknats, av någon anledning blir medvetna om att försäkringstagarens uppgifter är bristfälliga, men underlåter att vidta någon åtgärd, kan detta vändas emot dem då de vid ett skadefall vill neka försäkringstagaren eller den försäkrade full ersättning. Likaså blir fallet om en försäkringstjänsteman anade oråd redan vid ingåendet av försäkringsavtalet, men förhöll sig passiv.

Den försäkrades behov är inte det som ska framhållas mest i försäkringsrättsliga sammanhang där en försäkringstagare inte har uppfyllt sina förpliktelser, men det kan komma att vägas in i den samlade bedömningen. Föreligger socialt vägande hänsyn, som t ex att en skada har inträffat på ett fordon som en mindre bemedlad, handikappad person har och denna person är beroende av fordonet, kan detta tala emot en nedsättning.⁴⁷

3.3 Åsidosatt åligganden enligt försäkringsvillkoren

3.3.1 Allmänt

31 §:en i KFL lyder som följer: ”Har den försäkrade uppsåtligen eller genom oaktsamhet åsidosatt sina åligganden enligt försäkringsvillkoren, kan ersättning från försäkringen sättas ned såvitt gäller honom. Nedsättningen görs efter vad som är skäligt med hänsyn till försummelsens betydelse för försäkringsfallet och för omfattningen av skadan samt till den försäkrades uppsåt eller oaktsamhet och omständigheterna i övrigt. Med den försäkrade jämförs annan som har handlat

⁴⁵ Prop. 1979/80:9 s 143

⁴⁶ Prop. 1979/80:9 s 144, SOU 1977:84 s 227

⁴⁷ Prop. 1979/80:9 s 144-145

med hans samtycke. Också den som beträffande försäkrad egendom har en väsentlig ekonomisk gemenskap med den försäkrade jämställs med denne. Detsamma gäller den som i den försäkrades ställe eller tillsammans med denne har haft tillsyn över försäkrad egendom, om förbehåll om detta har gjorts i försäkringsvillkoren.”

Paragrafen omfattar, till skillnad från 30 § KFL, mer än en biförpliktelse. Alla de biförpliktelser som kan hänföras till uttrycket ”åligganden enligt försäkringsvillkoren” regleras. Paragrafen reglerar inte vad dessa föreskrifter får och inte får innehålla. Inte heller nämns något om vad den försäkrade ska eller inte ska göra. Bestämmelser av detta slag finns i försäkringsvillkoren. Dessa utsätts för offentlig granskning, vilket ger konsumenterna skydd mot alltför långtgående krav.⁴⁸

Bland de biförpliktelser som 31 § innehåller ska tre huvudgrupper redovisas, nämligen skyldigheten att anmäla fareökning, skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter och skyldigheten att rädda egendom från att skadas.

Att plikten att anmäla fareökning upprätthålls är av högsta vikt för försäkringsbolaget då premien som de kräver av kunden beräknas på den risk de står. Om risken är större än vad kunden betalar för går ekvationen inte ihop och försäkringsbolaget riskerar att gå minus på den aktuella försäkringen.⁴⁹ Med andra ord upphör inte upplysningsplikten i och med att avtalet har tecknats utan fortsätter i form av en plikt att anmäla fareökning om det finns en föreskrift med detta åläggande.⁵⁰ I vissa fall kan en fareökning leda till att premien justeras eller att nya villkor införs i försäkringsavtalet. Ibland sägs avtalet upp för att förändringen är så genomgripande. Om en förändring har gjorts som är så total att den försäkrade risken framstår som något helt nytt och en skada sker utan att försäkringsbolaget har fått kännedom om förändringen, kan bolaget undgå att utge någon ersättning.⁵¹

För att en fareökning ska vara relevant måste den ha skett, d v s en förväntad fareökning måste inte anmälas. Inte heller behöver man anmäla en fareändring om den totala faran inte har ökat. Dock kan det vara svårt att avgöra var gränsen går. Förmodligen bör man meddela försäkringsbolaget om de uppgifter som man en gång lämnat till dem vid ansökan om försäkringen har ändrats.⁵² Om det tidigare angivna försäkringsbeloppet har kommit i diskrepans med värdet av den försäkrade egendomen torde man inte använda sig av 31 § utan av 35 §, som reglerar påföljden vid underförsäkring.⁵³ Om en högst tillfällig fareökande åtgärd

⁴⁸ Prop. 1979/80:9 s 72 och 146

⁴⁹ Prop. 1979/80:9 s 70

⁵⁰ Lindell-Frantz, A.a., s 143

⁵¹ Lindell-Frantz, A.a., s 147-148

⁵² Lindell-Frantz, A.a., s 145

⁵³ Nilsson/Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, 1984, s 161 f

har vidtagits bör inte detta komma den försäkrade till last, åtminstone inte då en skada inträffar efter att risken för fara har återgått till det normala igen. Inte heller normala skiftningar i väderleksförhållandena m fl förutsägbara förändringar som kan öka risken för skada är förhållanden som den försäkrade behöver svara för.⁵⁴

Säkerhetsföreskrifternas funktion är att, så långt det är möjligt, minska risken för att försäkringsfall inträffar och om de inträffar då begränsa skadans omfattning.⁵⁵ Ett par exempel på vanliga säkerhetsföreskrifter är att dörrar och fönster till villan ska vara låsta och att eldfarliga ämnen ska förvaras på ett betryggande sätt. Säkerhetsföreskrifterna behöver inte finnas uttryckligt angivna i försäkringsbrevet om konsumenten genom en tydlig hänvisning kan få vetskap om kraven på ett annat sätt och utan problem förstå innebörden av dessa.⁵⁶

Räddningsplikten behandlas inte i någon större utsträckning i förarbetena till KFL, men praxis och doktrin har hjälpt till att klargöra rättsläget. Räddningspliktens syfte är, liksom syftet med säkerhetsföreskrifterna, att undvika eller minimera en eventuell skada. Skyldigheten består i att den försäkrade efter förmåga ska begränsa eller avvärja den aktuella skadan, d v s plikten kan aktualiseras både före ett förväntat försäkringsfall och efter att något har inträffat.⁵⁷ För att det ska föreligga en skyldighet att ingripa innan en skada inträffar ska faran i princip vara omedelbar.

Den försäkrade kan inte fransäga sig sitt ansvar genom att påstå att han inte kände till att han hade en plikt att rädda egendom i fall där det är möjligt. Sak samma gäller då den försäkrade hävdar att han inte visste att skadan omfattades av försäkringsskyddet.⁵⁸

Den försäkrades räddningsplikt kan inte utsträckas i det oändliga. Exempelvis kan det inte föreligga någon skyldighet att med sitt liv som insats försöka undvika en materiell skada. Däremot borde den försäkrade som huvudregel förväntas tillkalla hjälp och vidta andra åtgärder som finnes naturliga med hänsyn till den hotande eller inträffade skadan.⁵⁹ I ett fall där försäkrad egendom som uppgår till ett högt värde riskerar att komma till skada, men kan räddas genom att oförsäkrad egendom tages i anspråk, är den dominerande åsikten i doktrinen att den försäkrade har en skyldighet att offra den oförsäkrade egendomen.⁶⁰

⁵⁴ Lindell-Frantz, A.a., s 147

⁵⁵ Prop. 1979/80:9 s 71

⁵⁶ Prop. 1979/80:9 s 146

⁵⁷ Prop. 1979/80:9 s 71

⁵⁸ Lindell-Frantz, A.a., s 230

⁵⁹ Lindell-Frantz, A.a., s 233

⁶⁰ Schmidt, Faran och försäkringsfallet, 1943, s 119 ff och Bentzon/Christensen, Lov om försäkringsaftaler I, 1952, s 120 f

3.3.2 Brott mot föreskriften

Ersättningen från försäkringen kan sättas ned om den försäkrade, eller någon som kan identifieras med denne, uppsåtligen eller genom oaktsamhet har åsidosatt sina åligganden enligt försäkringsvillkoren.

Vid fareökning är det underlåtenheten att anmäla de ändrade förhållandena till försäkringsbolaget som ska vara uppsåtlig eller oaktsam för att en påföljd ska kunna göras gällande.⁶¹ Man kan alltså ändra på den försäkrade egendomen i stor utsträckning och därmed öka faran utan att riskera påföljd, bara man inte uppsåtligen eller genom oaktsamhet undanhåller detta för försäkringsbolaget.

Även när det gäller uppsåtsbedömningen vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter är det handlingen eller underlåtenheten som företagits som ska ha varit avsiktlig. I flertalet fall där någon i strid mot meddelade säkerhetsföreskrifter inför eldfarliga varor i ett bostadshus eller ökar faran för försäkringsfall genom att ändra ett försäkrat hus kan ett uppsåt anses föreligga enligt förarbetena.⁶² Med andra ord behöver den försäkrade inte ha varit på det klara med att förfarandet stått i strid med kraven enligt försäkringsavtalet för att ett åsidosättande av åliggandet ska anses ha skett. En annan sak är att det inte sker någon reduktion av ersättningen per automatik bara för att ett uppsåt kan konstateras.⁶³

Avslutningsvis skiljer inte räddningsplikts uppsåtsbedömning sig i någon högre utsträckning från de två andra biförpliktelse. Avsikten behöver inte ha varit att bryta mot försäkringsavtalet, utan det räcker att den försäkrade medvetet har avstått från att rädda den försäkrade egendomen från skada. Även om den försäkrade uppsåtligen har avhållit sig från att rädda egendomen kan det vara i sin ordning om det finns godtagbara skäl för det som t ex att den försäkrade missbedömt situationen då han varit under stor press eller då han av fysiska orsaker varit oförmögen att rädda hotad egendom.⁶⁴

Till skillnad från brott mot upplysningsplikten kan brott mot åligganden enligt försäkringsvillkoren föreligga redan då oaktsamheten är ringa. Emellertid bör detta bara betraktas som ett brott mot biförpliktelsen i undantagsfall enligt förarbetena.⁶⁵

Oaktsamheten kan vara av mer eller mindre allvarligt slag. Om en säkerhetsanordning monteras ner av rena bekvämlighetsskäl bör detta ligga långt ut på skalan mot grov oaktsamhet, medan det motsatta bör gälla om en

⁶¹ Lindell-Frantz, A.a., s 158

⁶² Prop. 1979/80:9 s 147

⁶³ Lindell-Frantz, A.a., s 177

⁶⁴ Lindell-Frantz, A.a., s 238

⁶⁵ Prop. 1979/80:9 s 147

fareökande åtgärd beror på en tvångssituation.⁶⁶ Om fareökningen består under lång tid är det troligt att detta betraktas som ett försvårande moment i förhållande till om fareökningen bara bestått en kortare tid.⁶⁷

Vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter kan även där ett brott föreligga redan vid ringa oaktsamhet, men enligt förarbetena ska en minskning av ersättningen i praktiken bara ske då den försäkrade har åsidosatt uttryckliga och preciserade föreskrifter.⁶⁸

Ett brott mot aktsamhetsföreskrifter behöver inte oundvikligen leda till att handlingen betraktas som oaktsam, eftersom normen ensidigt har ställts upp av försäkringsbolaget.⁶⁹ Graden av oaktsamhet beror på de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet, men denna nivå på oaktsamheten har främst betydelse vid nedsättningsbedömningen och inte vid bedömningen av om en föreskrift har blivit åsidosatt.⁷⁰ Om det inte finns några uttryckliga och preciserade föreskrifter i försäkringsavtalet bör man vid bedömningen av hur försumlig den försäkrade har varit då han åsidosatt en säkerhetsföreskrift och bidragit till skadan, kunna följa samma resonemang som då man bedömer oaktsamhet i skadeståndsrättsliga sammanhang. Detta innebär att den skadelidande ska ha haft möjlighet att agera på ett annat sätt och således kunnat minska skadan, att detta handlingssätt inte ska ha varit alltför kostsamt, besvärligt eller onaturligt och att den skadelidande i princip ska ha haft möjlighet att överväga hur han borde handla.⁷¹

Vid fastställandet av oaktsamheten kan man för att bli vägledt även göra en jämförelse med hur en klok och aktad person skulle ha uppträtt i en liknande situation, hur en viss grupp av personer skulle ha agerat eller vad den eventuellt etablerade handlingsnormen skulle kräva i sammanhanget.⁷²

När det gäller räddningsplikten bör den försäkrade enligt förarbetena endast drabbas av nedsättning av försäkringsersättningen då han har åsidosatt plikten grovt vårdslöst, men läser man lagtexten är detta även möjligt vid normalgraden av oaktsamhet.⁷³ Kännetecknet för grov vårdslöshet skulle kunna sägas vara att det ligger mycket nära ett uppsåtligt åsidosättande. I och med att räddningsplikten är en plikt vars omfattning beror på den försäkrades förmåga blir oaktsamhetsbedömningen till en viss del individuell.⁷⁴ Vid bedömningen får hänsyn

⁶⁶ SOU 1977:84 s 232

⁶⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 163

⁶⁸ Prop. 1979/80:9 s 72 och 149

⁶⁹ Lindell-Frantz, A.a., s 182

⁷⁰ Prop. 1979/80:9 s 65

⁷¹ Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, 1982, s 66

⁷² Lindell-Frantz, A.a., s 180

⁷³ Prop. 1979/80:9 s 72 och 148

⁷⁴ Lindell-Frantz, A.a., s 240-241

bl a tagas till att det kan vara svårt att handla rationellt i en situation då ens egendom hotas av att komma till skada.⁷⁵

KFL innehåller inga regler om skyldigheten att anmäla fareökning, skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter eller skyldigheten att om möjligt rädda egendom från skada. Dessa skyldigheter måste på något vis framgå av försäkringsavtalet för att försäkringsbolaget ska kunna hävda dem.

En fareökningsföreskrift bör vara klar och begriplig, men enligt förarbetena finns inga närmre krav på hur den ska vara utformad.⁷⁶

Vad gäller säkerhetsföreskrifterna behöver dessa inte finnas inskrivna i avtalet i sin helhet. Det räcker att det finns en tydlig hänvisning till en föreskrift som den försäkrade kan nå på annat håll. Inte heller för dessa föreskrifter finns några formkrav, d v s det behöver inte framkomma av föreskriften att en nedsättning kan bli aktuell om man åsidosätter den. Däremot måste den försäkrade få klart för sig hur han förväntas bete sig.⁷⁷

Om det är nödvändigt att ha föreskrifter om räddningsplikt i försäkringsavtalet kan ifrågasättas. Troligtvis kan det antas vara en allmän ersättningsrättslig princip att rätten till ersättning kan påverkas av om den skadelidande förhåller sig passiv och därmed förvärrar en skada. Frågan har dock mer teoretiskt än praktiskt intresse då merparten av alla försäkringsavtal har en föreskrift om räddningsplikt.⁷⁸

Enligt 31§ kan både den försäkrade och de som kan identifieras med denne åsidosätta en föreskrift med påföljd att en reduktion av försäkringsersättningen kan göras. Detta är en ganska vidsträckt personkrets då den försäkrade utgörs av alla de personer vars intresse har försäkrats mot skada. De som kan identifieras med den försäkrade utgörs av de som har tillsyn över försäkringsobjektet om detta förhållande finns intaget i försäkringsvillkoren, de som har väsentlig ekonomisk gemenskap angående försäkringsobjektet och de som handlar med den försäkrades samtycke.

Trots denna omfattande skara av människor som kan komma att påverka rätten till försäkringsersättning kvarstår huvudregeln vid en försummelse att anmäla en fareökning, att en nedsättning bara kan drabba den som känt till att risken för försäkringsfall har ökat.⁷⁹ Dessutom framhålls i propositionen att det kan finnas skäl att behålla full ersättning då någon annan än den skadelidande har gjort sig skyldig till försummelse mot räddningsplikten.

⁷⁵ Hellner, Försäkringsrätt, andra upplagan, 1965, s 187 f

⁷⁶ Lindell-Frantz, A.a., s 150-151

⁷⁷ Prop 1979/80:9 s 146 och 154

⁷⁸ Lindell-Frantz, A.a., s 235

⁷⁹ SOU 1977:84 s 153 ff

3.3.3 Nedsättningsbedömningen

Om den försäkrade eller någon som kan identifieras med denne har begått ett avtalsbrott kan en nedsättning av ersättningen ske, men den bör bara reduceras till noll i undantagsfall.⁸⁰ Bedömningen av vilken betydelse överträdelsen av föreskriften har haft för skadans inträffande och omfattning har främst betydelse för om nedsättning kan komma på fråga eller ej och har inte så stor betydelse för hur stor nedsättningen i så fall kan bli, i vart fall när det gäller ett åsidosättande av säkerhetsföreskrifterna och räddningsplikten.⁸¹ Om en överträdelse av föreskriften i försäkringsavtalet inte har någon betydelse för skadan bör enligt propositionen normalt inte någon nedsättning göras.⁸² I betänkandet uttrycker man det med större styrka genom att konstatera att full ersättning bör utgå när överträdelsen inte har haft någon betydelse för skadan.⁸³

En nedsättning kan förekomma av exempelvis preventiva skäl och således finns inget absolut krav på ett samband mellan överträdelsen och skadan. Men normalt sett bör ersättningen inte reduceras om ett samband mellan överträdelsen och skadan saknas.

Uppsåts- och oaktsamhetsbedömningen vid frågan om hur stor nedsättningen ska bli baseras på samma omständigheter som uppsåtsbedömningen vid avgörandet om ett avtalsbrott föreligger eller ej. Oaktsamhet som inte är grov bör sällan leda till att ersättningen reduceras. Hur resultatet blir beror mycket på vad för slags föreskrift som har åsidosatts. Om en uttrycklig säkerhetsföreskrift har ignorerats bör det leda till nedsättning.⁸⁴

Hur allvarligt man ser på oaktsamheten kan bli bero på om man bryter mot samma föreskrift vid upprepade tillfällen, om man bryter mot en föreskrift under långt tid, om den skadade egendomen har betingat ett högt värde och, vid stöldskador, om egendomen är stöldbegärlig.⁸⁵

Om den föreskrift som har åsidosatts har upprättats av preventiva skäl kan ändå en nedsättning uteslutas om skadan blivit så socialt betydande för den skadelidande att det skulle anses stötande om han inte fick största möjliga ersättning från försäkringsbolaget. Inte heller bör en nedsättning göras om den skadelidande utsätts för en annan sanktion som gör en ersättningsreduktion på grund av preventiva skäl överflödiga. Ett exempel på då en reduktion normalt inte behöver göras av preventiva skäl är vid brandskador, medan det motsatta gäller vid stöldskador.⁸⁶

⁸⁰ Prop. 1979/80:9 s 150

⁸¹ Lindell-Frantz, A.a., s 201 och 243

⁸² Prop. 1979/80:9 s 147

⁸³ SOU 1977:84 s 231

⁸⁴ Prop. 1979/80:9 s 148-149

⁸⁵ Lindell-Frantz, A.a., s 215-216

⁸⁶ Prop. 1979/80:9 s 148-149

Om försäkringsbolaget har brustit med information eller skrivit ett otydligt avtal kan detta mildra en förestående ersättningsreduktion. Slutligen kan även en mildare syn anläggas om det är någon som kan identifieras med den skadelidande som har handlat på ett oacceptabelt sätt.⁸⁷

3.4 Framkallande av försäkringsfall

3.4.1 Allmänt

KFL:s 32 § lyder: ”Har den försäkrade uppsåtligen framkallat ett försäkringsfall lämnas inte ersättning från försäkringen såvitt gäller honom. Har den försäkrade framkallat försäkringsfallet genom grov vårdslöshet, kan försäkringsersättning, som ej avser skadestånd sättas ned såvitt gäller honom, om förbehåll om nedsättning har gjorts i försäkringsvillkoren. Sådant förbehåll får göras endast om det är påkallat för att förebygga försäkringsfall eller det annars finns särskilda skäl. Nedsättningen görs efter vad som är skäligt med hänsyn till den försäkrades oaksamhet och omständigheterna i övrigt. Med den försäkrade jämförs annan som har handlat med hans samtycke. Också den som beträffande försäkrad egendom har en väsentlig ekonomisk gemenskap jämförs med denne, om inte särskilda skäl talar mot detta.”

Jämfört med 31 § KFL framgår den försäkrades skyldighet, d v s att inte framkalla försäkringsfall, direkt av lagen. Dock behövs ett förbehåll i villkoren för att försäkringsbolaget ska kunna göra en nedsättning vid oaksamhet som inte är ringa.

Många gånger kan det vara svårt att klart fastslå om en händelse ska bedömas enligt 32 § eller enligt 31 §. Vissa hävdar att tidsrymden mellan det att den försäkrade agerar och att skadan inträffar har betydelse på så sätt att desto kortare tid som förflyter där i mellan desto mer talar för att händelsen ska definieras som ett framkallande-fall.⁸⁸ Andra lägger tonvikt på sambandets natur och menar att 32 §:s regler ska appliceras på fall där den aktuella handlingen är närmsta orsak till skadan samtidigt som en del skönsmässiga överväganden krävs vid gränsdragningen.⁸⁹ En tredje grupp fokuserar på hur pass grov den försäkrades överträdelse har varit. Desto mer förkastligt handlingssättet har varit, desto större anledning att tillämpa framkallanderegler.⁹⁰ Slutligen finns de som anlägger en mer praktisk syn och föreslår som ett alternativ att gränsdragningen

⁸⁷ Prop. 1979/80:9 s 150 och SOU 1977:84 s 233

⁸⁸ Bentzon/Christensen, Lov om forsikringsaftaler I, 1952, s 112 f

⁸⁹ Grundt, Laerobok i norsk forsikringsrett, 1939, s 285 f

⁹⁰ Schmidt, Faran och försäkringsfallet, 1943, s 126 f

ska ske med utgångspunkt i vilken regel som blir mest förmånlig för den försäkrade och med hänsyn till detta klassificera brottet.⁹¹

3.4.2 Brott mot skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall

Om den försäkrade har framkallat försäkringsfallet uppsåtligen utgår som huvudregel ingen ersättning och det har ingen betydelse om den försäkrade har haft ett bedrägligt syfte med handlingen eller ej. Dock finns det undantag. Av allmänna principer följer att om en skadebringande handling har företagits uppsåtligen i en nödsituation kan ändå ersättning utgå. Likaså är fallet om 33 § KFL kan tillämpas, dvs om den som framkallat skadan var under 12 år eller i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken.⁹² Däremot behöver inte en situation där försäkringstagaren har handlat utan att ha tid för att överväga konsekvenserna automatiskt utesluta uppsåt.⁹³ Övriga försäkrade drabbas inte av att någon har företagit en skadebringande handling uppsåtligen om inte reglerna om identifikation blir tillämpliga.⁹⁴

Undantagna från de skador som räknas till de uppsåtligt framkallade tycks vara de som blivit en oavsiktlig följd av de skador som den försäkrade avsett att framkalla.⁹⁵ Exempelvis bör en skada på ett bostadshus undantagas om avsikten hos den försäkrade var att bränna upp ett uthus, men omfattningen på skadan blev större då elden spred sig.⁹⁶ Ersättningen kan emellertid stundom ändå reduceras på grund av att handlingen varit vårdslös.⁹⁷ I vart fall tycks förhållandena vara så när det gäller sakförsäkringar.

Det finns olika former av uppsåt och även om det direkta uppsåtet är den form man framför allt förknippar med 32 § KFL, tycks även det eventuella uppsåtet vara relevant för paragrafen enligt praxis.⁹⁸ Ett eventuellt uppsåt innebär att man antar att handlingar som den försäkrade insett skulle kunna föranleda ett försäkringsfall skulle vidtagas även om han visste att försäkringsfallet med hundraprocentig säkerhet skulle inträffa.⁹⁹

Om den försäkrade har framkallat ett försäkringsfall genom grov vårdslöshet kan försäkringsersättningen sättas ned om den inte avser skadeståndsskyldighet och under förutsättning att det finns ett förbehåll om denna reduktionsmöjlighet i försäkringsavtalet. Sådana förbehåll får bara göras för att förebygga

⁹¹ Lindell-Frantz, A.a., s 254

⁹² Prop. 1979/80:9 s 74 och 153-154

⁹³ Lindell-Frantz, A.a., s 265

⁹⁴ Prop. 1979/80:9 s 74 och 153

⁹⁵ Hellner, A.a., s 183

⁹⁶ Prop. 1979/80:9 s 153

⁹⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 265

⁹⁸ Lindell-Frantz, A.a., s 265

⁹⁹ Hellner, A.a, s 183 och Lyngsö, Dansk Forsikringsrett, 7 udg, s 201

försäkringsfall eller om det finns särskilda skäl för det, exempelvis kostnadsskäl.¹⁰⁰

Med grov vårdslöshet brukar man i skadestånds- och försäkringsrättsliga sammanhang avse en vårdslöshet som är av mycket allvarligt slag, en vårdslöshet som innebär nonchalans och en avsevärd risk för skada. Men detta är allmänna ord som inte ger så stor vägledning. Lindell-Frantz har med utgångspunkt av stödförsäkringens allmänna aktsamhetskrav försökt konkretisera vad som är mer än normalgraden av oaktsamhet, i vart fall då det gäller stöldskador. Enligt henne tyder praxis från Högsta domstolen på att grov vårdslöshet bl a kännetecknas av att den försäkrade företagit flera vårdslösa handlingar som tillsammans bidragit till skadan eller att någon annans liv och egendom har utsatts för skaderisk. Nämndpraxis ger en bild av grov oaktsamhet genom att bl a hänvisa till att försäkringstagaren har brustit i erforderlig kontroll över sin egendom, att platsen där skadan har inträffat har varit sådan att risken för stöld har varit överhängande, att det stulna har haft ett relativt högt värde, att upptäcktsrisken för tjuven varit liten, att den försäkrade kunnat undvika skadan genom att ta med sig egendomen och att försäkringstagaren vid upprepade tillfällen har handlat vårdslöst.¹⁰¹

Om försäkringsersättningen avser skadeståndsskyldighet måste försäkringsbolaget utge full ersättning. Särregleringen motiveras av att det annars skulle vara den skadelidande som blev drabbad av den försäkrades slarv.¹⁰²

Om oaktsamheten inte är grov har den försäkrade som huvudregel rätt till full ersättning. Denna huvudregel kan sättas ur spel, precis som vid grov vårdslöshet, om försäkringsavtalet innehåller regler om det och om ersättningen inte avser skadestånd.¹⁰³ I Lindell-Frantz undersökning noterar hon att det som bl a skiljer grov vårdslöshet från normalgraden är att vid normal oaktsamhet har den försäkrades handlingssätt inte företagits under lika lång tid, att skadan har inträffat på en mindre riskabel plats eller att det skadade har varit mindre värdefullt.¹⁰⁴

Om oaktsamheten slutligen är ringa kan försäkringsersättningen inte sättas ned under några omständigheter.¹⁰⁵ Jämfört med normalgraden av oaktsamhet innebär ringa oaktsamhet bl a att skadorna har blivit mindre omfattande och att den försäkrade har uppträtt på ett allmänt vedertaget sätt.¹⁰⁶

För att 32 § KFL ska bli tillämplig är ett av rekvisiten att en skada ska ha framkallats. De personer som ska ha framkallat den är den försäkrade eller någon som kan identifieras med denna.

¹⁰⁰ Prop. 1979/80:9 s 154

¹⁰¹ Lindell-Frantz, A.a., s 290 och 292-293

¹⁰² Prop. 1979/80:9 s 76

¹⁰³ Prop. 1979/80:9 s 154

¹⁰⁴ Lindell-Frantz, A.a., s 292

¹⁰⁵ Prop. 1979/80:9 s 155

¹⁰⁶ Lindell-Frantz, A.a., s 299

Enligt 30-31 §§ KFL finns inget absolut krav på kausalitet mellan den handling eller underlåtenhet som den försäkrade har gjort sig skyldig till och den skada som skett.¹⁰⁷ I förarbetena till 32 § KFL är det däremot underförstått att ett samband måste föreligga mellan handlingen eller underlåtenheten och framkallandet av skadan.¹⁰⁸ Sambandet behöver inte vara hur starkt som helst, men får inte heller bestå av enbart svaga länkar. Det är svårt att dra exakta gränser, men i praktiken verkar det inte medföra några problem.¹⁰⁹

3.4.3 Nedsättningsbedömningen

Då en minskning av försäkringsersättningen aktualiseras måste man ta hänsyn till hur oaktsam den försäkrade har varit. Som princip gäller då att avdraget blir större i takt med ökad oaktsamhet.¹¹⁰ Dock synes inte gränserna mellan graderna av oaktsamhet medföra en mjuk övergång utan i stället blir skillnaderna ganska stora då uppsåt och grov vårdslöshet i regel medför att ingen ersättning utgår medan det motsatta gäller i övriga fall.¹¹¹

Vid nedsättningsbedömningen är inte bara den försäkrades oaktsamhet av intresse. Även omständigheter sådana som hur pass stora konsekvenserna skulle bli av en nedsättning och hur pass socialt betungande detta skulle vara vägs in i bedömningen.¹¹² Men det är inte bara omständigheter som kan medföra ett mindre avdrag som bedöms. Om försäkringsbolaget finner det motiverat att göra en reduktion av preventions- eller kostnadsskäl kan detta accepteras.¹¹³

¹⁰⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 259

¹⁰⁸ SOU 1977:84 s 236

¹⁰⁹ Lindell-Frantz, A.a., s 261

¹¹⁰ Prop. 1979/80:9 s 154 f

¹¹¹ Lindell-Frantz, A.a., s 301

¹¹² Prop. 1979/80:9 s 154 och SOU 1977:84 s 235

¹¹³ Prop. 1979/80:9 s 153

4 Identifikationsreglerna i KFL

4.1 Allmänt om identifikation

Utgångspunkten för rätten till ersättning ur en försäkring är att varje försäkrads möjlighet bedöms för sig.¹¹⁴ Men det finns undantag. I 30-33 §§ KFL finns de s k identifikationsreglerna. Dessa innebär att den skadelidande kan få sin försäkringsersättning reducerad även om det är någon annan person som har åsidosatt en biförpliktelse enligt försäkringsavtalet. Med andra ord identifieras den skadelidande och skadevällaren. Men den försäkrade är inte så utsatt att vem som helst kan påverka hans rätt till ersättning. Det gäller bara de personer som står i ett särskilt förhållande till honom. I 30 § KFL identifieras varje försäkrad med försäkringstagaren och den försäkrade kan få en minskad ersättning för att försäkringstagaren har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigit omständigheter av vikt. Försäkringstagaren är alltså den ende som kan överträda biförpliktelsen i 30 §. I 31-33 §§ KFL som reglerar överträdelser av åligganden enligt försäkringsavtalet och framkallande av försäkringsfall sker identifikation endast om den skadelidande och den andra personen har väsentlig ekonomisk gemenskap, om den skadelidande har samtyckt till att en annan person har företagit en skadegörande handling och om den andra personen har utövat tillsyn över den försäkrade egendomen och det finns förbehåll om detta i försäkringsvillkoren.

Försäkringsrättskommittén föreslog att identifikationsreglerna skulle föras samman i en paragraf i KFL och reglera identifikation vid åsidosättande av föreskrift och vid framkallande av försäkringsfall, men de blev alltså splittrade i olika paragrafer i stället.¹¹⁵

4.2 Identifikation enligt 30 § KFL

4.2.1 Lagtext och försäkringsvillkor

I 30 § KFL uttrycks möjligheten till identifikation med orden: ”Har försäkringstagaren när försäkringen tecknades uppsåtligen eller genom oaktsamhet som inte är ringa lämnat en oriktig uppgift eller förtigit en omständighet av vikt, kan ersättning från försäkringen sättas ned ifråga om varje försäkrad.” Lagregeln är utfyllande i förhållande till försäkringsvillkoren, då 3 § KFL stadgar att bestämmelserna i KFL är tvingande om inte annat anges.

¹¹⁴ SOU 1977:84 s 154

¹¹⁵ SOU 1977:84 s 28, s 155 ff och s 237 ff och Prop. 1979/80:9 s 79 f och s 151

Vid en jämförelse mellan hur identifikationsreglerna är utformade i lagtexten respektive hur de kan vara utformade i försäkringsvillkoren har jag studerat Holmias, Trygg-Hansas, Folksams, Länsförsäkringar Skånes och Skandias broschyrer om hemförsäkringar. I de fyra förstnämnda villkorshäftena anges att ersättningen kan sättas ned vid brott mot upplysningsplikten. Däremot anges inte explicit att ersättningen kan reduceras i fråga om varje försäkrad då försäkringstagaren inte har uppfyllt sin informationsskyldighet. Möjligtvis anses det vara underförstått eller är villkoren generösare än lagtexten, vilket är helt i sin ordning. Om villkoren å andra sidan förespråkat en striktare inställning mot konsumenten skulle detta kunna komma i konflikt med 3 § KFL. Paragrafen stadgar att villkor som i jämförelse med bestämmelserna i KFL är till nackdel för konsumenterna är utan verkan om inte annat anges. I 30 § KFL nämns inget om att man kan utvidga gruppen av identifikationsobjekt, utan endast att försäkringstagarens handlande kan tillräknas den försäkrade.

De fem bolagen nämner alla att ersättningen kan sättas ned om oriktiga uppgifter har lämnats, men ingen av dem använder uttrycket förtigit omständigheter av vikt som den andra grunden för att reducera försäkringsersättningen. Holmia, Trygg-Hansa och Folksam skriver i stället att påföljd kan göras gällande då försäkringstagaren har lämnat ofullständiga uppgifter, vilket kanske kan tolkas som en synonym till ett förtigande. Länsförsäkringar Skåne nämner ”felaktiga uppgifter” vilket med en välvillig tolkning även kan omfatta ett förtigande. Skandia slutligen skriver bara om oriktiga uppgifter i samband med upplysningsplikten, vilket definitivt utesluter möjligheten att göra påföljd gällande vid ett underlåtenhetsbrott mot upplysningsplikten eftersom uttrycket är en exakt kopia av lagtextens första rekvisit. Beroende på hur dessa formuleringar tolkas, ökar eller minskar försäkringsbolagens möjlighet att åberopa identifikation vid skadefall.¹¹⁶

4.2.2 När identifikation kan ske

Identifikationsproblematiken i 30 § KFL aktualiseras först då en försäkring gäller till förmån även för någon annan än försäkringstagaren. Med försäkrad avses alla vars intresse täcks av försäkringen¹¹⁷ Även 4 § KFL griper in och reglerar vissa fall då det gäller förhållandet till annan än försäkringstagaren. Vid konsumentförsäkringar är det vanligt att försäkringen gäller även till förmån för annan än försäkringstagaren. Ett exempel är hemförsäkringarna som vanligtvis gäller även för make och hemmavarande barn.

Nödvändigheten för försäkringsbolaget att kunna identifiera en persons handlande med en annans med resultat att bolagets ansvar minskar kan förklaras med att

¹¹⁶ Hemförsäkringsvillkor: Holmia, 950701, s 52, Länsförsäkringar Skåne, 980401, s 54, Trygg-Hansa, 980701, s 67-68, Skandia, 9711, s 9 och Folksam, 9601, s 61

¹¹⁷ Hellner, A.a, s 212 ff och Nilsson/Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, 1984, s 36 f

premien baseras på den information och de risker bolaget står. Den avgörande information fås vid tecknandet av försäkringen och därför måste försäkringstagaren vara noggrann vid beskrivningen av behovet av försäkringsskydd annars kan han gå miste om försäkringsersättning som han hade räknat med eftersom försäkringsbolagets riskkalkylering ej skulle fungera om de inte kunde hänvisa till uppgifterna vid ett skadefall. Försäkringsavtalet ses därför som en helhet där brister i försäkringstagarens upplysningsplikt påverkar även de andra försäkrades rätt till ersättning.¹¹⁸

Om däremot någon annan än försäkringstagaren har lämnat oriktiga uppgifter till försäkringsbolaget bör detta inte påverka rätten till försäkringsersättning, i vart fall inte om försäkringstagaren har varit omedveten om att någon har lämnat dessa oriktiga uppgifter.¹¹⁹

4.2.3 Bevisbördan

Hur bevisbördan ska placeras vid en tvist finns det en del teorier om. En allmän princip är att den som med minsta svårighet kan bevisa ett påstått förhållande också bör åläggas bevisbördan.¹²⁰

I förarbetena till KFL har inga direkta uttalanden gjorts om det. Som huvudregel uppstår inga problem då försäkringstagaren har lämnat uppgifter som visar sig vara oriktiga. Om försäkringstagaren hävdar att han har lämnat riktiga uppgifter men att försäkringstjänstemannen skrivit fel, borde enligt min mening försäkringsbolaget kunna hänvisa till försäkringstagarens underlåtenhet att reagera på försäkringsbrevet. Brevet, som kunden får efter överenskommelse om försäkring, skickas hem till denne och innehåller de förutsättningar som nämnts vid ingående av avtalet. Med andra ord är bevisningen troligtvis inte den största svårigheten vid tillämpningen av 30 § KFL.

Men om osäkerhet uppstår om hur bevisbördan ska placeras bör man kunna stödja sig på de principer som utarbetats vid tillämpningen av FAL.¹²¹ Försäkringsbolaget kan således antas ha att bevisa att försäkringstagaren har lämnat en oriktig uppgift om bolaget hävdar detta.¹²²

Vid förtigande torde i stället försäkringstagaren ha att bevisa att bolaget har fått information om en viss sakomständighet, eftersom det borde vara svårare för försäkringsbolaget att visa att det aldrig blivit upplyst.¹²³

¹¹⁸ SOU 1977:84 s 154 och Prop. 1979/80: 9 s 79 och 145

¹¹⁹ Lindell-Frantz, A.a., s 66-67

¹²⁰ Ekelöf/Boman, Rättegång IV, sjätte upplagan, 1993, s 67 ff

¹²¹ Lindell-Frantz, A.a., s 115

¹²² Hellner, A.a., s 153

¹²³ Lindell-Frantz, A.a., s 116

Försäkringsbolaget kan antas ha bevisbördan vid påstått svek av försäkringstagaren och vid oaktsamhet kan det motsatta antas gälla.¹²⁴

4.2.4 Nedsättningsbedömningen

Även om ersättningen kan komma att sättas ned trots att det inte är den skadelidande som har företagit en handling som bryter mot upplysningsplikten, kan bedömningen av handlingen ses med blidare ögon och föranleda en mindre nedsättning än om den skadelidande själv hade begått avtalsbrottet.¹²⁵

I propositionen nämns att en mildare bedömning är av särskild vikt då den försäkrade har ett stort behov av ersättning.¹²⁶ Enligt min mening kan det då tyckas tillräckligt att hänvisa till den försäkrades behov och inte till att nedsättningen görs p g a identifikation där man i bedömningen tar hänsyn till särskilda omständigheter.

4.3 Identifikation enligt 31-33 §§ KFL

4.3.1 Lagtext och försäkringsvillkor

31 § andra stycket och 32 § tredje stycket KFL innehåller båda regler om vid vilka tillfällen som skadevällarens beteende kan få negativ inverkan på den skadelidandes rätt till ersättning ur försäkringen. De båda styckena är i princip likalydande, men skillnader finns. 31 § reglerar nedsättningsmöjligheterna då en föreskrift i försäkringsavtalet har åsidosatts. 32 § KFL reglerar möjligheten för försäkringsbolaget att reducera försäkringsersättningen då ett försäkringsfall har framkallats. 32 § tredje stycket KFL avviker från 31 § andra stycket genom att identifikation p g a väsentlig ekonomisk gemenskap bara kan ske om inte särskilda skäl talar emot det och att identifikation p g a tillsyn utesluts.

33 § KFL ger uttryck för hur man ska bedöma nedsättningsmöjligheterna i 30-32 §§ KFL då någon inblandad har varit i ett sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken, d v s har handlat under allvarlig psykisk störning, eller varit under tolv år. 33 §:ens andra stycke lyder: ”Vid tillämpningen av 31 § andra stycket eller 32 § tredje stycket skall den som var i ett sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken eller som var under tolv år jämföras med den försäkrade endast om han har handlat med dennes samtycke.”

I Holmias och Trygg-Hansas villkorshäften för hemförsäkringar överensstämmer bestämmelserna för identifikation vid åsidosättande av åligganden enligt

¹²⁴ Hellner, A.a., s 153 och NJA II 1927 s 359 ff

¹²⁵ SOU 1977:84 s 154 och Prop. 1979/80:9 s 80 och 145

¹²⁶ Prop. 1979/80:9 s 145

försäkringsvillkoren och framkallande av försäkringsfall med 31 § och 32 § KFL:s identifikationsregler. Folksam villkor är lite annorlunda formulerade. Där nämns att identifikation kan ske då en person med väsentlig ekonomisk gemenskap har brutit mot en föreskrift i försäkringsavtalet eller framkallat ett försäkringsfall. Inskränkningen om att den ekonomiska gemenskapen ska gälla den försäkrade egendomen poängteras inte. Som exempel på när väsentlig ekonomisk gemenskap föreligger tar Folksam upp make och sambo, dock utan att betona att det inte automatiskt föreligger i dessa fall, bara att det kan göra det. Skandias och Länsförsäkringar Skånes hemförsäkringsvillkor nämner också make som exempel på ett fall där väsentlig ekonomisk gemenskap föreligger utan att antyda att det inte alltid är så.

Gemensamt för de fem försäkringsbolagens hemförsäkringsvillkor är att de alla har med bestämmelsen i 33 § andra stycket KFL om när identifikation är möjligt då skadevållaren varit allvarligt psykiskt störd eller under tolv år då handlingen företogs. Gemensamt är också att de inte nämner identifikation som en särskild omständighet som kan medföra en mindre omfattande nedsättning av försäkringsersättningen.¹²⁷

4.3.2 När identifikation kan ske

4.3.2.1 Samtycke

Enligt 31 § andra stycket, 32 § tredje stycket och 33 § andra stycket KFL kan identifikation bli a ske om skadevållaren har handlat med den försäkrades samtycke. Detta kan jämföras med skadeståndsrätten där ett samtycke från den skadelidande leder till att skadeståndsskyldighet uteblir.¹²⁸ Inom försäkringsrätten kan det vara fråga om att samtycka till att någon avlägsnar säkerhetsanordningar, att samtycka till en underlåtenhet att låsa en dörr som enligt försäkringsvillkoren ska vara låst eller att samtycka till den handling som medför att ett försäkringsfall inträffar. I dessa fall kan ersättningen sättas ned eller helt utebli för den försäkrade. Om den försäkrade får en annan person att uppsåtligt framkalla ett försäkringsfall är alla möjligheter till ersättning utesluten. Men samtycker den försäkrade exempelvis bara till att någon har hand om viss egendom, även om han inser att det kan vara riskabelt, kan identifikation inte ske enbart på detta. Men ersättningen kan ändå utges i reducerad form om den försäkrades kan anses ha varit oaktsam enligt 32 § andra stycket då han lät den andra personen handha egendomen.¹²⁹

¹²⁷ Hemförsäkringsvillkor: Holmia, 950701, s 53-54, Trygg-Hansa, 980701, s 68-69, Folksam, 9601, s 62-63, Länsförsäkringar Skåne, 980401, s 54-55 och Skandia, 9711, s 8-9

¹²⁸ Hellner, Skadeståndsrätt, femte upplagan, 1995, s 64 och 134-135

¹²⁹ Prop. 1979/80:9 s 151 och 155

Ett liknande resonemang om att den försäkrade har varit oaktsam genom att överhuvudtaget komma på tanken att tillfälligt överlåta omhändertagandet av egendomen på den andra personen kan anläggas på 33 § andra stycket KFL. Annars krävs det som i de ovannämnda fallen att samtycke eller en uppmaning om att handla på ett visst sätt har givits av den försäkrade.¹³⁰

Vid fareökning är den försäkrades risk för att ersättning ska utebli på ett samtycke liten. Lagen kräver att den försäkrade eller någon som kan identifieras med honom inte får underlåta att anmäla en fareökning till försäkringsbolaget. Däremot är det fritt fram för de båda att vidta fareökande åtgärder. Alltså leder inte den försäkrades samtycke till att en annan person inreder ett nytt duschrum i den försäkrades bostad till att identifikation kan ske. Förfarandet kan komma i annan dager om den försäkrade även samtycker till att den andra personen underlåter att informera försäkringsbolaget om den fareökande åtgärden. Men att identifiera i ett sådant fall kan vara vanskligt. För det första har den försäkrade alltid en skyldighet själv att göra anmälan om han vet att en fareökning har skett. För det andra kan inte den försäkrade anses ha samtyckt till att hålla försäkringsbolaget i okunskap om han själv inte insett att en förändring av de tidigare nämnda försäkringsförhållandena har skett oavsett om det presumtiva identifikationsobjektet har insett det eller ej. Men en nedsättning kan trots allt aktualiseras. Den försäkrade kan bedömas som oaktsam då han inte sett till att hålla sig bättre underrättad om vad som har skett med den av honom ägda egendom.¹³¹

Vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter kan enligt Lindell-Frantz en nedsättning göras av försäkringsbolaget även om både den försäkrade och den som kan identifieras med den försäkrade inte har vetat om föreskriften. Det samtycke som den försäkrade ger behöver med andra ord bara avse själva handlingen och inte avse att ett avtalsbrott gentemot försäkringsbolaget ska begås.¹³²

I förarbetena beskrivs ett samtycke som att den som handlat ska ha gjort det med den försäkrades vetskap och vilja. Om den försäkrade bara känner till att en föreskrift åsidosatts kan alltså inte identifikation ske eftersom kravet på en viljeyttring av den försäkrade saknas. Huruvida den försäkrade godkänner handlingen i förväg eller i efterhand spelar ingen roll. Identifikation kan ske i båda situationerna.¹³³

Trots denna beskrivning i förarbetena av hur samtycke definieras, klargörs ej om några särskilda formkrav finns. Det kan inte uteslutas att ett underförstått samtycke är tillräckligt, dvs ett samtycke som framgår av omständigheterna. Att godta ett hypotetiskt samtycke skulle vara att gå steget längre. Det innebär att ett

¹³⁰ Prop. 1979/80:9 s 156

¹³¹ Lindell-Frantz, A.a., s 155

¹³² Lindell-Frantz, A.a., s 172

¹³³ SOU 1977:84 s 238

samtycke skulle ha getts om någon bett om det.¹³⁴ Lindell-Frantz diskuterar om ett hypotetiskt samtycke är tillräckligt med utgångspunkt i ARN 85/R0873. Allmänna reklamationsnämndens avgöranden är visserligen inte bindande, men de är trots allt vägledande och har stor genomslagskraft. I fallet hade försäkringstagaren gett sin husnyckel till sin f d man. När mannen vid ett tillfälle skulle till bostadshuset hade han med sig en för försäkringstagaren okänd person. Vid besöket försvann försäkringstagarens ring och en del kontanter. Försäkringstagaren yrkade på ersättning. Försäkringsvillkoren stadgade att ersättning bara utgavs om någon olovligen tog sig in i huset. Majoriteten i nämnden nekade ersättning med motiveringen att försäkringstagaren skulle ha samtyckt till att den okända personen följde med in i huset om hon tillfrågats. Tre ledamöter reserverade sig och intog ståndpunkten att ett utlämnande av en nyckel inte kan innebära ett samtycke till att den som får inneha nyckeln får ta med sig vem som helst in i huset. Lindell-Frantz tolkning är att ett hypotetiskt samtycke troligtvis inte kan anses tillräckligt för att identifikation ska kunna ske. Tolkningen baseras huvudsakligen på två argument. För det första på att nämndens beslut snarare är ett beslut om de angivna omständigheterna överhuvudtaget täcktes av försäkringen, d v s nämnden hade att ta ställning till ett omfattningsvillkor och inte till en överträdelse av en säkerhetsföreskrift. För det andra grundas tolkningen på att beskrivningen i förarbetena, för hur ett samtycke ska ges för att kunna föranleda identifikation, tyder på att det krävs ett aktivt förfarande och en medvetenhet hos den försäkrade.¹³⁵

Vid framkallande av försäkringsfall behöver inte försäkringsbolaget betala ut någon ersättning till den försäkrade om denne har samtyckt till den handling och de effekter som skadevållaren har företagit och som har lett till ett försäkringsfall. Om effekterna d v s skadan blir mer omfattande än vad den försäkrade förutsett avgörs storleken på nedsättningen med stöd av vårdslöshetskriteriet i 32 § andra stycket KFL. Samtycket måste dock ha omfattat det vårdslösa handlingssättet.¹³⁶ Om den försäkrade bara samtycker till att en annan person ska ta hand om egendomen kan ersättningen ändå sättas ned om exempelvis den försäkrade anses vara vårdslös då han låter någon som inte är i stånd att sköta egendomen få ansvar för den.¹³⁷

Ett hypotetiskt samtycke synes även vid framkallande av försäkringsfall vara otillräckligt som grund för identifikation, eftersom samtycket ska ha varit någorlunda uttryckligt. Risken med att acceptera ett hypotetiskt samtycke som argument för identifikation är att försäkringen kanske inte skulle komma att ge det skydd som konsumenten förväntat sig.¹³⁸

¹³⁴ Hellner, A.a., s 118

¹³⁵ Lindell-Frantz, A.a., s 172-173 och SOU 1977:84 s 238

¹³⁶ Hellner, Försäkringsrätt, andra upplagan, 1965, s 183

¹³⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 262

¹³⁸ Lindell-Frantz, a.a., s 262

I 33 § andra stycket nämns också samtycke som en förutsättning för identifikation. Paragrafen hänvisar till 31 § andra stycket och 32 § tredje stycket och samtycket bedöms efter samma principer som redogjorts för ovan.

4.3.2.2 Väsentlig ekonomisk gemenskap

Enligt 31 § andra stycket och 32 § tredje stycket kan identifikation ske då skadevällaren och den skadelidande har väsentlig ekonomisk gemenskap angående den försäkrade egendomen. Med andra ord verkar lagtext och lagmotiv kräva att skadan drabbar den egendom i vilket det gemensamma intresset föreligger för att identifikation ska kunna aktualiseras.¹³⁹ Omständigheterna i det enskilda fallet får avgöra om gemenskap ska anses föreligga.

Rekvisitet kan vara uppfyllt då det gäller två makar. Utgångspunkten i modern lagstiftning är dock att makar är ekonomiskt självständiga i förhållande till varandra och således även inom försäkringsrätten. Detta resulterar i att makar inte automatiskt kan identifieras med varandra. För att kunna identifiera den ena makens handlande med den andres krävs giftorätt i den försäkrade egendomen eller att de båda äger den ihop samt att de brukar den gemensamt. Om något led inte är uppfyllt är det tveksamt om den ena makens agerande ska kunna påverka den andres möjlighet att få ut försäkringsersättning på denna grund.¹⁴⁰

Vad sedan gäller sambor kan även de anses ha väsentlig ekonomisk gemenskap. I förarbetena nämns som exempel att sådan gemenskap föreligger då två personer gemensamt äger och brukar ett bo utan att kunna skilja på vad som tillhör den ene eller den andre.¹⁴¹ Med sambo avses rimligen samma grupp av människor som i lag (1987:232) om sambors gemensamma hem och lag (1987:813) om homosexuella sambor, d v s med sambo avses om en ogift man och kvinna eller två personer av samma kön lever under äktenskapsliknande förhållanden.¹⁴²

Föräldrar och barn anses som huvudregel inte kunna påverka varandras rätt till ersättning. Undantagna är då de fall där föräldrarna rent formellt har skrivit sin egendom på barnen eller fall då barnen efter den ena makens död har ärvt egendom som den efterlevande maken begagnar som om den vore hans eller hennes egen.¹⁴³ Dock påverkar inte ett brott mot en biförpliktelse rätten till ersättning om den som handlade var under tolv år eller handlade under inflytande av en allvarlig psykisk störning.

¹³⁹ SOU 1977:84 s 155 och 238

¹⁴⁰ Prop. 1979/80:9 s 151 och SOU 1977:84 s 155

¹⁴¹ SOU 1977:84 s 154-155 och 237 ff och Prop. 1979/80:9 s 151

¹⁴² Lindell-Frantz, A.a., s 156

¹⁴³ SOU 1977:84 s 239 och Prop. 1979/80:9 s 151

Syskon identifieras endast i sällsynta fall. Om de enda argumenten för identifikation från försäkringsbolagets sida är att de har gemensam bostad och gemensamt hushåll leder det inte till någon framgång vid en laglig prövning.¹⁴⁴

Om ett långvarigt uthyrnings- eller utlåningsförhållande föreligger där försäkringshavaren och den som använder egendomen har ett gemensamt ekonomiskt intresse i den försäkrade egendomen kan det bli tal om identifikation p g a väsentlig ekonomisk gemenskap, men troligen ligger det närmre till hands att identifiera p g a tillsyn i dessa fall.¹⁴⁵

Vissa av ARN:s avgöranden tyder på att nämnden inte tar så stor hänsyn till de stränga krav som måste vara uppfyllda enligt förarbetena för att identifikation ska kunna ske. I vart fall inte då det gäller säkerhetsföreskrifter. Som exempel kan nämnas ARN 85/R5861. I fallet hade försäkringstagaren ingått ett avtal med försäkringsbolaget där ett av villkoren var att stöldbegärlig egendom inte fick lämnas kvar i bilen. Den försäkrades make lämnade vid ett tillfälle kvar sin hustrus smycken i bilen. De blev stulna. Ersättningen sattes ned med 50%. Av det material som ARN hade till sitt förfogande vid beslutet framgick ej om mannen hade giftorätt i smyckena. Däremot borde ett antagande om att smyckena inte brukades av mannen inte vara alltför fjärran. Summa summarum kan man ifrågasätta om identifikation borde ha skett i detta fall.

32 § KFL skiljer sig på en punkt från 31 § KFL då det gäller identifikation p g a väsentlig ekonomisk gemenskap. Även om de ovannämnda förutsättningarna är uppfyllda för identifikation finns det möjligheter för den försäkrade att ändå undgå det, nämligen om ”särskilda skäl” talar emot det. Ett exempel på sådant skäl kan vara att den ena maken har förstört egendom i avsikt att skada den andra maken.¹⁴⁶

Om den som har framkallat försäkringsfallet har avlidit tycks dödsboet identifieras med den avlidne försäkringstagaren. ARN 85/R1146 tyder på detta. I fallet hittades försäkringstagaren död i sin vattenskadade bostad. Den materiella skadan var omfattande då vattnet stod decimeterhögt i bostaden. Vid polisundersökningen antog man att försäkringstagaren hade öppnat kranarna så långt som möjligt men fortsatt att skruva till dess att överstyckena lossnat vilket medfört att vattnet börjat spruta ut och orsaka översvämningen i huset. Försäkringsbolaget vägrade att utge ersättning då skadan framkallats uppsåtligen. ARN gick på samma linje, med följderna att dödsboet kom att identifieras med den avlidne. Å ena sidan kan identifikation verka rimligt i dessa fall p g a de ekonomiska band som finns mellan den avlidna fysiska personen och dödsboet som juridisk person. Å andra sidan är det inte dödsboet som sådan som i sista hand drabbas av nedsättningen, utan arvtagarna som varken behöver ha samtyckt

¹⁴⁴ Prop. 1979/80:9 s 151

¹⁴⁵ SOU 1977:84 s 239

¹⁴⁶ Prop. 1979/80:9 s 80 och 156

till den avlidnes handling eller haft väsentlig ekonomisk gemenskap med denne.¹⁴⁷ Lagstiftaren verkar inte ha tänkt på att detta problem kan uppkomma, så det blir en sak för praxis att utforma riktlinjerna för hur situationer av detta slag ska behandlas.

4.3.2.3 Tillsyn

Slutligen kan även ett agerande av den person som utövar tillsyn ensam eller tillsammans med den skadelidande över försäkrad egendom identifieras med den skadelidande. Försäkringsrättskommittén ville utesluta denna möjlighet helt i betänkandet, men förslaget reviderades efter kritik från flera remissinstanser.¹⁴⁸ Men möjligheterna till identifikation är begränsade. Det kan bara ske om en föreskrift i försäkringsvillkoren har åsidosatts samt då denna identifikationsmöjlighet finns omnämnd i försäkringsvillkoren. Med andra ord verkar tillsyn bara kunna leda till identifikation i vissa konkreta fall, vilket har lett till att generella villkor om identifikation har kritiserats.¹⁴⁹

Enligt 33 § andra stycket KFL kan inte en allvarligt psykiskt störd person eller ett barn under tolv år anses utöva tillsyn över någon egendom. Enligt förarbetena ska även ett handlande av ett barn över tolv år utesluta identifikation, eftersom tillsyn över familjens egendom ej kan anses ske av en minderårig.¹⁵⁰ I ARN 83/R1310 glömde en sexåring att låsa dörren då han kom hem och en tjuv tog sig in och stal egendom. Försäkringsersättningen reducerades. Troligtvis berodde reduktionen på att föräldrarna ansågs oaktsamma som inte kontrollerade att dörren var låst och inte på att sexåringen ansågs utöva tillsyn över familjens egendom.

I övrigt när det gäller möjligheten att låta olika familjemedlemmars handlande föranleda nedsättning för en annan familjemedlem är det osäkert om den gemensamma kontroll över försäkringsobjektet som de ofta har är tillräcklig grund för identifikation. I så fall torde identifikationsgrunden ”väsentlig ekonomisk gemenskap” bli ointressant då alltid tillsynsrekvisitet skulle vara uppfyllt.

I ARN 82/R5576 där två flickor delade lägenhet och den ena lämnade bostaden med fönstret öppet med följd att den andres saker blev stulna deklamerar nämnden att man i och med att man är sambo har åtagit sig viss tillsyn över varandras egendom, åtminstone då det gäller att låsa dörrar och fönster till bostaden. Möjligen hade utslaget blivit annorlunda om det varit en annan säkerhetsföreskrift som hade blivit åsidosatt. I ARN 81/R6666 var försäkringstagaren på besök hos sin väninna. Hon skulle sova över där. Då de båda gick och lade sig var ytterdörren låst. Väninna lämnade dock lägenheten

¹⁴⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 263

¹⁴⁸ Prop. 1979/80:9 bilagedel s 180 f

¹⁴⁹ Prop. 1979/80:9 s 80 och Nilsson/Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, 1984, fotnot 1, s 142

¹⁵⁰ Prop. 1979/80:9 s 152

under natten och glömde att låsa. Försäkringstagaren var ovetande om vad som försiggick och när hon vaknade på morgonen hade någon stulit hennes medförda saker. Försäkringsbolaget ville sätta ned ersättningen med hundra procent angående den stöldbegärliga egendomen och med femtio procent på övrig egendom. ARN fann däremot ingen grund för identifikation då varken försäkringstagaren hade samtyckt till väninnans handlande eller då väninnan kunde sägas ha haft tillsyn över försäkringstagarens tillhörigheter. Jämfört med föregående fall verkar det som om en viljeförklaring om tillsyn över egendomen måste ges av det presumtiva identifikationsobjektet då de båda inte bor ihop.¹⁵¹

Andra exempel på då identifikation kan ske enligt tillsynsrekvisitet är när en person som under lång tid lånar den försäkrades bil underlåter att ändra uppgiften om körsträckan och då en person som hyr en sommarstuga av den försäkrade åsidosätter något som åligger den försäkrade enligt villkoren. Ett krav på varaktighet finns alltså. Identifikation kan inte ske då en granne gått med på att se efter den försäkrades lägenhet under semestern eller enkom av den anledningen att en fastighetsskötare har ansvaret för underhållet av den bostad som den försäkrade bor i.¹⁵²

Kravet på varaktighet har belysts i ARN 82/R1548, ARN 84/R458 och ARN 83/5807. I det första fallet hade försäkringstagaren lånat ut sin fritidsstuga till några vänner under en vintervecka. När vännerna lämnade stugan bröt de all ström vilket ledde till att varmvattenberedaren, säkerhetsventilen och ledningsskarvarna frös sönder. ARN identifierade försäkringstagaren med sina gäster och ansåg även att försäkringstagaren själv hade varit oaktsam då stugan stått utan tillsyn i tre månader samt för att han inte hade informerat sina vänner ordentligt.

I det andra fallet var försäkringstagaren på semester i Europa under en månads tid och en vän såg efter hans blommor, post o s v. När försäkringstagaren återkom till Sverige gjordes upptäckten att egendom för niotusen kronor hade stulits ur bostaden. Man antog att vännen hade glömt att låsa vid något tillfälle då inga omständigheter tydde på att ett inbrott hade företagits. Försäkringsbolaget identifierade vännens handlande med försäkringstagarens och satte ned ersättningen till noll. ARN bedömde saken annorlunda. Majoriteten ansåg inte att varaktighetskravet var uppfyllt så att någon egentlig tillsyn förelegat. En av försäkringsbranschens representanter reserverade sig mot beslutet med invändningen att uttalandena i propositionen stod i strid med lagtext och försäkringsvillkor. En förklaring till att ARN:s majoritet inte ansåg att varaktighetskriteriet var uppfyllt kan vara att det inte var fråga om någon egentlig tillsyn då vännen bara skötte några begränsade uppgifter åt försäkringstagaren då denna var på semester och att därför ingen ”varaktighet” kommit på tal. I det

¹⁵¹ Lindell-Frantz, A.a., s 176

¹⁵² Prop. 1979/80:9 s 152

första fallet hade identifikationsobjektet däremot fullständig tillsyn över egendomen.¹⁵³

I det tredje fallet hade försäkringstagarens bror fått i uppgift att transportera hem försäkringstagarens resväska. Väskan stals ur broderns olåsta bagageutrymme, där den låg under natten. Enligt försäkringsbolaget och ARN ansågs brodern ha haft tillsyn över egendomen och därmed brutit mot försäkringsavtalets aktsamhetskrav. Ersättningen reducerades med tjugofem procent. Frågan är hur detta fall skiljer sig från det andra fallet. För det första finns inte de angivna omständigheterna, till skillnad från det andra fallet, som exempel i förarbetena på när identifikation inte kan ske. För det andra fick brodern i det senast refererade fallet i uppgift att ha fullständig tillsyn över bagaget, medan vännen som såg efter huset bara hade till uppgift att vattna blommorna, se efter posten o dyl. Men den tid under vilken brodern hade hand om egendomen tycks ändå vara i kortaste laget för att varaktighetskriteriet ska anses ha varit uppfyllt. Eventuellt är kraven speciellt höga för att identifikation ska kunna ske p g a att någon annan än den försäkrade har tillsyn över bostaden i förhållande till kraven i övriga identifikationsfall.¹⁵⁴ I vart fall finns stöd för detta i ARN 85/R5401, där identifikation inte skedde då en mäklare hade glömt att låsa bostaden med följd att egendom blev stulen.

I fareökningsfallen torde det inte vara vanligt att identifiera p g a tillsyn. Möjligen skulle det kunna tänkas i ett fall där hyresgästen vidtagit fareökande förändringar i sin lägenhet utan att anmäla det. Dock brukar det finnas ett krav på tillstånd från fastighetsägaren då sådana arbeten ska göras.¹⁵⁵

4.3.3 Bevisbördan

Frågan om hur bevisbördan ska placeras vid tvister kring 31-33 §§ KFL är svår att besvara. Svenska Försäkringsbolagens Riksförbund framförde sin åsikt om bevisbördeplaceringen vid ett påstått samtycke i remissvaret angående förslaget till KFL. De skrev att om försäkringsbolaget skulle ha att visa att den som brutit mot en föreskrift hade gjort det med den försäkrades samtycke för att identifikation skulle kunna ske, skulle detta förenkla för den som begår försäkringsbedrägerier.¹⁵⁶

Om detta är den gällande principen är osäkert. Vid en jämförelse och tolkning av FAL:s bevisbörderegler tyder det mesta på att den försäkrade ska bevisa att samtycke till handlingen ej givits. Eftersom bevismatet är negativt är det svårt att föra fram bevisning och kravet på denna kan därför inte ställas särskilt högt.

¹⁵³ Lindell-Frantz, A.a., s 174

¹⁵⁴ Lindell-Frantz, A.a., s 175

¹⁵⁵ Lindell-Frantz, A.a., s 157-158

¹⁵⁶ Prop. 1979/80:9 bilagedel s 113

Men kanske är det ändå naturligt att ålägga försäkringsbolaget bevisbördan då det är de som vill begränsa sitt ansvar. Det torde åtminstone vara så då försäkringsbolaget hävdar att den gemensamma egendomen har gjorts enskild p g a skattetekniska eller sakrättsliga skäl.¹⁵⁷

4.3.4 Nedsättningsbedömningen

Enligt förarbetena ges en möjlighet att vid nedsättningsbedömningens skälighetsprövning ta hänsyn till att det inte är den skadelidande själv som har företagit den skadegörande handlingen. Försäkringstagaren kan därför undgå att få ersättningen nedsatt i samma utsträckning som om han själv hade företagit den klandervärda handlingen. Vid vissa handlingar, exempelvis då identifikationsobjektet har åsidosatt ett villkor om räddningsplikt, kan det vara rimligt att låta alla utom skadevällaren få ut full försäkringsersättning.¹⁵⁸

Om ersättningen reduceras p g a identifikation torde huvudregeln vara att göra ett avdrag som är hälften så stort som normalavdraget. Fallen ARN 82/R5576 och ARN 82/R5508 talar åtminstone för det. Har däremot den skadelidande själv bidragit till skadan, om än inte varit huvudorsak till denna, verkar ett normalavdrag vara att rekommendera enligt ARN 85/R5861 och ARN 82/R1548.¹⁵⁹ Vid framkallande av försäkringsfall synes lagstiftaren inta ståndpunkten att nedsättningen kan bli mindre även om identifikationsobjektet har handlat grovt vårdslöst eller på ett mer än ringa oaktsamt sätt.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Lindell-Frantz, A.a., s 156, 173 och 262

¹⁵⁸ SOU 1977:84 s 154-155 och Prop. 1979/80:9 s 152 och 156

¹⁵⁹ Eva Lindell-Frantz, A.a., s 229

¹⁶⁰ Prop. 1979/80:9 s 155

5 KFL:s identifikationsregler i jämförelse med andra lagar och lagförslag

5.1 Försäkringsavtalslagen

5.1.1 Allmänt

FAL trädde i kraft 1927 och reglerade då alla typer av privata försäkringar. I och med KFL:s tillkomst reglerar den numera endast företagsförsäkringar och de konsumentförsäkringar, som inte täcks av KFL, d v s främst personförsäkringar. De diskussioner som förts i doktrinen om identifikation är intressanta även för KFL:s del, eftersom de utgör ett slags fundament för lagen, även om vissa attityder ändrats med tiden.

5.1.2 Identifikationsreglerna

I FAL har inte identifikationsreglerna givits så stort utrymme. I KFL däremot redogörs det på ett mycket mer ingående sätt för när och i vilken omfattning identifikation är tillåten.

Hur identifikationsreglerna ska tillämpas har inte belysts i någon större omfattning i praxis, vilket medför att resonemangen i doktrinen tilldrar sig särskilt stort intresse. Dessa har främst varit inriktade på när identifikation kan ske mellan arbetsgivare och arbetstagare och således har den specifika konsumentförsäkringsproblematiken kommit i skymundan.¹⁶¹ Men vissa jämförelser med KFL kan ändå göras.

Till att börja med har olika åsikter om hur man ska bedöma ett brott mot en biförpliktelse framförts i doktrinen. Några hävdar att ett brott mot en biförpliktelse ska bedömas som avtalsbrott i allmänhet och att man därför ska tillämpa allmänna grundsatser om ansvar för medhjälpare vid fullgörande av kontraktsförpliktelser. Detta skulle medföra identifikation i ganska vid utsträckning. Andra hävdar i stället att reglerna om biförpliktelser är särpräglade då de utgör förutsättningar för försäkringsavtalets rättsverkan och att lösningen att applicera allmänna kontraktsrättsliga principer på problemet därför är utesluten.

¹⁶¹ Hellner, A.a., s 289 och 294 och Grundt, Laerobok i norsk försikringsrett, 1939, s 446 f och 463 ff

Vidare har två olika teorier om hur man ska lösa identifikationsproblematiken föreslagits. Teorierna bygger på försäkringsrättsliga överväganden och benämns riskbegränsnings- respektive förverkandeteorin.¹⁶²

Riskbegränsningsteorin innebär att identifikationsreglerna tolkas som regler vilka möjliggör en begränsning av ansvaret för försäkringsgivaren. Eftersom försäkringsgivaren inte ansvarar då försäkringstagaren uppsåtligen eller genom vårdslöshet framkallar ett försäkringsfall ska han inte heller behöva betala ut försäkringsersättning om någon annan ”riskfigur” än den skadelidande bryter förpliktelsen. Exempelvis bör i regel handlandet av en laglig medhjälpare som vårdar den försäkrade egendomen tillräknas den skadelidande.¹⁶³

I motsats till riskbegränsningsteorin förespråkar förverkandeteorin återhållsamhet med identifikation. Teorin bygger på att en nedsatt försäkringsersättning ska ses som en påföljd, vilken har till syfte att upprätthålla moralen hos försäkringstagaren och således verka på ett allmänpreventivt sätt. Enligt 19 § FAL är försäkringsgivaren inte automatiskt fri från ansvar då försäkringstagaren har framkallat ett försäkringsfall, om försäkringstagaren var under femton år eller i ett sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken. Med bl a detta lagrum som grund anser anhängarna av förverkandeteorin att försäkringstagaren inte ska kunna identifieras med någon annan eftersom försäkringstagaren själv inte kunnat råda över handlingen.¹⁶⁴

Enligt Hellner kan man inte med utgångspunkt i lagtexten till FAL avgöra vilken teori som ska tillämpas och i doktrinen verkar de flesta föredra ett mellanting av de båda.¹⁶⁵ Även KFL verkar ha influerats av båda synsätten med hänsyn till att andras agerande normalt inte ska kunna påverka den skadelidandes rätt till försäkringsersättning, men att det trots allt kan ske i vissa undantagsfall för att försäkringsbolagens ansvar annars skulle bli alltför långtgående.

Om man ser på i vilken utsträckning identifikation kan ske vid respektive biförpliktelse uppställer FAL ett fåtal regler samt ger enligt vissa författare vägledning i ett lite större antal fall.

Enligt 3 § FAL är det tillåtet för försäkringsbolagen att ha kompletterande identifikationsregler i försäkringsvillkoren. KFL är mer restriktiv angående detta. Vid konsumentförsäkringar kan identifikation bara ske i de fall som anges i lagtexten. Dessutom stadgar 31 § andra stycket att det måste framgå direkt av försäkringsvillkoren om försäkringsbolaget vill kunna identifiera p g a att den som

¹⁶² Hellner, A.a., s 289 -290

¹⁶³ Hellner, A.a., s 289

¹⁶⁴ Hellner, A.a., s 290

¹⁶⁵ Hellner, A.a., s 290-291

har att tillse den försäkrade egendomen har överträtt en föreskrift enligt försäkringsvillkoren.¹⁶⁶

I 4-10 §§ FAL regleras upplysningsplikten. Om försäkringstagaren ej fullgör upplysningsplikten på ett korrekt sätt kan varje försäkrad drabbas och i doktrinen är den allmänna uppfattningen att den försäkrade i ett stort antal fall ska identifieras med försäkringstagaren.¹⁶⁷ Om försäkringstagaren har handlat i strid mot tro och heder eller inte har fullgjort upplysningsplikten p g a svek kan avtalet ogiltigförklaras. I övriga fall kan det bli tal om en ersättningsreduktion, i vissa fall till noll.¹⁶⁸

I KFL identifieras också varje försäkrad med försäkringstagaren, så någon större skillnad mellan de båda lagarna föreligger inte i detta fall.

I 18 § FAL stadgas att försäkringsgivaren ej ansvarar för skador i de fall där den skadelidande själv uppsåtligt har framkallat dem. I princip bör alltså stadgandet bara drabba den försäkrade själv. Emellertid är det möjligt att identifikation kan ske då vissa representanter för den försäkrade har förorsakat skadan uppsåtligt.

Vissa paralleller kan eventuellt dras till ett rättsfall före FAL:s ikraftträdande nämligen NJA 1926 s 185.¹⁶⁹ I fallet satte en tjänstledig VD för ett företag, som dessutom var styrelseledamot och firmatecknare, uppsåtligt eld på bolagets brandförsäkrade varulager. Företaget fick inte ut ersättning då skadevållaren ansågs ha framkallat försäkringsfallet i syfte att företaget skulle få ut pengar. Med andra ord skedde identifikation.

På sextiotalet dök sedan ett annat rättsfall upp som tangerade rättsfrågan. Det var NJA 1963 s 516. Där var frågan om alla aktieägare skulle bli lidande genom utebliven försäkringsersättning p g a att styrelseledamöterna i bolaget svikligt hade uppgivit att en skada, p g a brand i bolagets fabriksbyggnad, motsvarade sjuhundraåttiotusen kronor, när skadan i själva verket motsvarade sexhundrasextiotusen kronor. HD besvarade frågan med ett ja. Majoriteten ansåg inte att försäkringsbolaget skulle vara tvunget att betala ut försäkringsersättning. Rättsfallet berör inte frågan i vilken utsträckning identifikation kan ske vid uppsåtligt framkallande av försäkringsfall. Däremot understryker det vikten av att försäkringsbolaget kan hysa förtroende för försäkringstagaren, vilket har stor betydelse vid framkallande av försäkringsfall. Om både skadevållaren och den försäkrade har ett intresse av att försäkringsersättning betalas ut bör kanske identifikation ske.

¹⁶⁶ Bentzon/Christensen, Lov om forsikringsaftaler I, 1952, s 304

¹⁶⁷ Hult, Försäkringsavtalslagen, 1936, s 62, Bentzon/Christensen, Lov om forsikringsaftaler, 1930, s 52 f, Grundt, Laerobok i norsk forsikringsrett, 1939, s 420 f och Löken, Forsikringskravet. Grenser och tapsregler, 1952, s 129

¹⁶⁸ 4-5 §§ FAL

¹⁶⁹ Bengtsson, Försäkringsrätt-några huvudlinjer, fjärde upplagan, 1991, s 73-75

I 32 § KFL identifieras den skadelidande med skadevällaren då skadevällaren har handlast med dennes samtycke eller då de båda har väsentlig ekonomisk gemenskap. Om man bara tittar på lagtexten förefaller KFL:s regler strängare, men det är svårt att göra några närmre uttalanden då rättsläget är osäkert för FAL:s del.

FAL reglerar explicit en särskild typ av framkallande av försäkringsfall. I 85 § FAL stadgas att makar identifieras med varandra vid framkallande av brandskada, under förutsättning att de inte lever åtskilda p g a ”söndring eller efter vunnit hemskillnad”. Regeln synes motiverad av den intressegemenskap som råder mellan makar p g a boendet.¹⁷⁰ Här avviker FAL från KFL, för i KFL:s 32 § fokuseras i stället makarnas ekonomiska gemenskap angående den försäkrade egendomen. Men i princip verkar kretsen av de personer som kan identifieras med den försäkrade vara samma i både FAL och KFL, även om KFL:s regel även innefattar sambo och undantagsvis även föräldrar och barn och syskon.¹⁷¹ Den sistnämnda gruppen torde vara uteslutna enligt FAL genom ett e contrario slut.¹⁷² Enligt Bentzon/Christensen bör regeln kunna användas analogt på försäkringar som påminner om brandförsäkring.¹⁷³ Hult är inte av samma mening, utan utesluter analogi med hänvisning till regelns undantagskaraktär.¹⁷⁴

51 § FAL reglerar åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. Om överträdelsen kan läggas den till last som haft att tillse att föreskriften iaktogs, kan ersättningen sättas ned, d v s identifikation kan ske mellan den som utövade tillsyn över egendomen och den skadelidande. Frågan är då vilka som kan sägas ha utövat tillsyn. Hellner hävdar att det bara är den som har haft ett verkligt ansvar för den försäkrade egendomen som kan utgöra identifikationsobjekt.¹⁷⁵ NJA 1951 s 68 kan tyda på det. I fallet identifierades en stallföreståndarinna med en hästägare beträffande vården av ett skadat djur. Enbart ett anställningsförhållande där arbetstagaren är medveten om att en säkerhetsföreskrift inte har följts är däremot inte tillräckligt för identifikation. Trots detta har regeln ofta lett till stor stränghet.¹⁷⁶

I 31 § KFL används också tillsynsbegreppet i samband med åsidosättande av säkerhetsföreskrift. För att försäkringsbolaget ska kunna åberopa det i syfte att reducera ersättningsskyldigheten krävs dock ett förbehåll i försäkringsvillkoren. I betänkandet till KFL ville kommittén helt utesluta identifikation p g a tillsyn.¹⁷⁷ Flera remissinstanser reagerade negativt på det¹⁷⁸ och lagen kom i

¹⁷⁰ Bengtsson, A.a., s 74

¹⁷¹ Lindell-Frantz, A.a., s 84

¹⁷² Hellner, A.a., s 295

¹⁷³ Bentzon/Christensen, Lov om försäkringsaftaler I, 1952, s 429 f

¹⁷⁴ Hult, Försäkringsavtalslagen, 1936, s 110-111

¹⁷⁵ Hellner, A.a., s 294

¹⁷⁶ SOU 1977:84 s 155

¹⁷⁷ SOU 1977:14 s 239

¹⁷⁸ se Folksamns remissvar i Prop. 1979/80:9 bilagedel s 180 f

slutändan att innehålla regler identifiering och tillsyn. Emellertid förespråkar propositionen en viss återhållsamhet i dessa fall.¹⁷⁹ Så även om rekvisitet i KFL motsvarar det i FAL, bör det tolkas snävare.

Vad gäller räddningsplikten har doktrinen intagit en restriktiv inställning till identifiering. Om det ska bedömas särskilt restriktivt vid konsumentförsäkringar är svårt att avgöra då väldigt lite skrivits uttryckligen om det.¹⁸⁰ Hellner nämner t ex bara att samma regler ska tillämpas som vid framkallande av försäkringsfall. Det leder i princip till att bara makar identifieras med varandra.¹⁸¹

Identifiering vid fareökning torde bedömas lite mildare mot försäkringshavaren än vid brott mot upplysningsplikten.¹⁸²

5.2 Förslag till skadeförsäkringslag

5.2.1 Allmänt

Konsumentförsäkringslagen går en osäker framtid till mötes, då lagen för tillfället håller på att omarbetas. Tre stycken ändringsförslag har kommit. Syftet med de två första var att ersätta försäkringsavtalslagen och konsumentförsäkringslagen med en personförsäkringslag¹⁸³ och en skadeförsäkringslag¹⁸⁴. Det senaste förslaget bygger i stället på att man ska ha en uttömmande försäkringsavtalslag¹⁸⁵. Även om det fortfarande är ovisst hur det slutliga lagförslaget kommer att se ut, är det intressant att studera tendenserna i reformarbetet.

5.2.2 Identifieringsreglerna

I förslaget till SkFL finns en identifieringsregel i 4 kap 8 § paragrafen som lyder: ”Om försäkringsbolaget gjort förbehåll härom i villkoren skall vid tillämpningen av reglerna i 5-7 §§ med den försäkrades handlande likställas handlande av 1. den som med den försäkrades samtycke har hand om den försäkrade egendomen och 2. den försäkrades make och sambo samt vid tillämpning av 6 § även annan familjemedlem, när den försäkrade egendomen utgör gemensam bostad eller bohem i denna. När reglerna i 5-7 §§ tillämpas vid företagsförsäkring skall, om förbehåll gjorts i villkoren, med den försäkrades handlande dessutom likställas

¹⁷⁹ Prop. 1979/80:9 s 152

¹⁸⁰ Lindell-Frantz, A.a., s 237, Hellner, Försäkringsrätt, andra upplagan, 1965, s 296, Grundt, Laerobok i norsk försäkringsrätt, 1939, s 443 ff, Bentzon/Christensen, Lov om försäkringsaftaler, 1930, s 304

¹⁸¹ Hellner, A.a., s 296

¹⁸² Hellner, A.a., s 294, Bentzon/Christensen, Lov om försäkringsaftaler, 1930, s 274 och 287 ff och Grundt, Laerobok i norsk försäkringsrätt, 1939, s 434 ff och 441 ff

¹⁸³ SOU 1986:56

¹⁸⁴ SOU 1989:88

¹⁸⁵ Ds 1993:39

handlande av sådana anställda och andra medhjälpare till honom som anges i förbehållet.”¹⁸⁶

5-7 §§ SkFL innehåller regler om de biförpliktelser som ska uppfyllas av den försäkrade. Den försäkrade ska inte framkalla försäkringsfall, inte överträda säkerhetsföreskrifter eller underlåta att rädda den försäkrade egendomen från skada. Det är vid dessa förpliktelser som en annans agerande kan identifieras med den försäkrades enligt 4 kap 8 § SkFL. Men huvudregeln i SkFL är, liksom huvudregeln i KFL, att den försäkrade vanligtvis bara ansvarar för sin egen försumlighet.¹⁸⁷

Första stycket i 4 kap 8 § är i första hand tillämpligt på konsumentförsäkringar. Dock kan den första punkten även aktualiseras vid företagsförsäkringar. Enligt förarbetena utgör den första punkten en motsvarighet till 31 § andra stycket KFL.¹⁸⁸ Emellertid finns vissa skillnader. Enligt 31 § andra stycket KFL kan identifikation förekomma om någon har åsidosatt den försäkrades åligganden enligt försäkringsvillkoren med den försäkrades samtycke, om den försäkrade och den andra personen har väsentlig ekonomisk gemenskap eller om den andra personen har haft tillsyn över den försäkrade egendomen. I 4 kap 8 § första stycket första meningen SkFL krävs däremot alltid förbehåll i försäkringsvillkoren för att identifikation ska kunna ske.

Grunderna för identifikation skiljer sig också lite åt. I SkFL sker ej identifikation enbart på grund av att någon med den försäkrades samtycke har åsidosatt de åligganden den försäkrade har enligt försäkringsvillkoren. Däremot möjliggörs identifikation då den försäkrade har samtyckt till att en annan person har hand om den försäkrade egendomen. Samtycket kan bestå i att någon regelbundet får lov att utnyttja den försäkrade egendomen. Med andra ord finns inget krav på uttryckligt samtycke vid varje enskilda tillfälle som det presumtiva identifikationsobjektet lånar egendomen. I 4 kap 8 § SkFL används uttrycket ”har hand om” istället för KFL:s ”tillsyn över”. Syftet med att ändra ordvalet är att tydligare markera att identifikation bara kan ske då det är fråga om en besittning av den försäkrade egendomen som inte bara är helt tillfällig.¹⁸⁹

4 kap 8 § första stycket första meningen SkFL saknar även kriteriet ”väsentlig ekonomisk gemenskap” som grund för identifikation. Ett liknande kriterium dyker emellertid upp i 4 kap 8 § första stycket andra meningen, där handlingar av make eller sambo kan identifieras med den försäkrades. Enligt KFL blir make och sambo ofta aktuella vid kriteriet ”väsentlig ekonomisk gemenskap”. Dock får identifikation inte ske per automatik i de fallen, utan det krävs förutom samäganderätt eller giftorätt även ett gemensamt brukande av den försäkrade

¹⁸⁶ SOU 1989:88 s 308

¹⁸⁷ SOU 1989:88 s 22-23, 50-51 och 309

¹⁸⁸ SOU 1989:88 s 309

¹⁸⁹ SOU 1989:88 s 309

egendomen.¹⁹⁰ Enligt SkFL kan alltså identifikation ske enbart av den anledningen att den som har företagit en handling, som inte står i överensstämmelse med 4 kap 5-7 §§ SkFL, är ens make eller sambo.

När en säkerhetsföreskrift åsidosätts enligt 6 § SkFL kan även andra familjemedlemmar räknas in i kretsen av identifikationsobjekt. Detta kan få aktualitet exempelvis om en stöld sker i bostaden p g a att familjens tonåring har glömt att låsa efter sig. Ett alternativ kan vara att grunda identifikation på 4 kap 8 § första stycket första meningen SkFL.¹⁹¹ Med ”annan familjemedlem” avses i allmänhet enbart den försäkrades barn, föräldrar och syskon eftersom uttrycket ska tolkas restriktivt. Identifikation p g a en familjemedlems agerande kan bara ske om den försäkrade egendomen utgör gemensam bostad eller bohag i denna. Krav på att bohaget är gemensamt ställs inte, utan förutsättningen är bara att bohaget ingår i en gemensam bostad. Något undantag, liknande de i 7 kap 4 § tredje stycket äktenskapsbalken och 4 § lag(1987:232) om sambors gemensamma hem för bostad och bohag som anskaffats huvudsakligen för fritidsändamål, görs ej. Däremot ska begreppen bostad och bohag tolkas på samma sätt som i de nyss nämnda lagarna.¹⁹² Om det pågår ett mål om äktenskapskillnad mellan makarna kan identifikationsreglerna ändå tillämpas dem i mellan. Om en biförpliktelse åsidosätts för att skada den andra är något som kan beaktas i skälighetsbedömningen vid frågan om nedsättning av försäkringsersättningen. Men möjligheten till identifikation i sig är med andra ord inte helt utesluten i en situation av detta slag.

På samma sätt som i KFL motiverar som huvudregel inte en handling, som är företagen av en annan person än den skadelidande, en lika stor nedsättning av försäkringsersättningen som om den skadelidande själv hade företagit den skadebringande handlingen.¹⁹³

Vid tolkning av begreppet ”sambo” kan en jämförelse med 1 § lag (1987:242) om sambors gemensamma hem, ge vägledning. Dock är sambobegreppet i SkFL lite vidare. SkFL utesluter inte helt en tillämpning av identifikationsreglerna bara för att den som den försäkrade bor ihop med är gift med någon annan. De båda personerna kan trots detta betraktas som sambos även om omständigheten utgör en indikation på att så inte är fallet.¹⁹⁴

Andra stycket i 4 kap 8 § SkFL reglerar identifikation vid företagsförsäkringar. Något undantag som medför mildare behandling av småföretagare görs inte. Både

¹⁹⁰ Prop. 1979/80:9 s 151

¹⁹¹ SOU 1989:88 s 309

¹⁹² SOU 1989:88 s 310 jfr Prop. 1986/87:1 s 130 ff, 256 f

¹⁹³ SOU 1989:88 s 310

¹⁹⁴ SOU 1989:88 s 310 och Prop. 1986/87:1 s 252 f, 394 och Prop. 1986/87:124 s 48

anställda och medhjälpare, d v s var och en som utför arbete åt den försäkrade, kan identifieras med denne.¹⁹⁵

Liksom 33 § KFL gör undantag för identifikation då den som handlade var i ett sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken eller då den som handlade var under tolv år gör SkFL undantag för dessa kategorier i 4 kap 9 §. Paragrafen innehåller utöver detta bestämmelser som utesluter nedsättning av försäkringsersättningen om agerandet bara varit ringa oaktsamt eller om handlingen företagits i ett nödläge.¹⁹⁶

5.3 Förslag till ny försäkringsavtalslag

5.3.1 Allmänt

Justitiedepartementets promemoria om förslag till ny försäkringsavtalslag har tillkommit med hänsyn till att det försäkringsrättsliga området har genomgått en hel del förändringar sedan de tidigare förslagen lades fram, delvis beroende på EGs försäkringsdirektiv. Därför kan de inte ensamma ligga till grund för en proposition i riksdagen. Tidigare har förslagen fokuserat inhemska och nordiska förhållanden, men med promemorians hjälp vill man få till stånd en europeisk anpassning, vilket bland annat kan leda till bättre konkurrensförutsättningar för de svenska försäkringsbolagen. Däremot har Justitiedepartementet ingen intention att ändra det grundläggande syftet med lagstiftningen d v s att öka konsumentskyddet, modernisera lagen och få lagfästa regler för kollektiva försäkringar.

Arbetet med att revidera lagstiftningen har inte upphört efter denna presentationen och stor osäkerhet råder om hur det slutliga resultatet kommer att bli. Troligtvis kommer inte någon proposition att framställas förrän vid sekelskiftet.

5.3.2 Identifikationsreglerna

I förslaget till den nya FAL återfinns även där identifikationsreglerna för sakförsäkringar i 4 kap 8 §. Paragrafen lyder: ”Försäkringsvillkoren får ange att i fall som avses i 5-7 §§ med den försäkrades handlande likställs handlande av 1. den som med den försäkrades samtycke har hand om den försäkrade egendomen, 2. den försäkrades make och sambo samt i fall som avses i 6 § även annan familjemedlem, när den försäkrade egendomen utgör gemensam bostad eller bohag i denna, och 3. vid företagsförsäkring, sådana anställda och andra medhjälpare till den försäkrade som anges i villkoren.”¹⁹⁷

¹⁹⁵ SOU 1989:88 s 311, Jfr lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

¹⁹⁶ SOU 1989:88 s 312

¹⁹⁷ Ds 1993:39 s 243

5-7 §§ reglerar förpliktelsen att inte överträda säkerhetsföreskrifter, plikten att inte framkalla försäkringsfall och plikten att om möjligt rädda försäkrad egendom från att skadas, d v s identifikation p g a underlåtenhet att anmäla fareökning kan inte ske.¹⁹⁸

Likheterna med SkFL:s identifikationsregler är uppenbara. Visserligen har regeln gjorts helt dispositiv i nya FAL vad gäller företagsförsäkringar och några redaktionella ändringar av lagtextens utformning har skett delvis med anledning av det.¹⁹⁹

Jämfört med KFL:s identifikationsregler finns ett par tydliga skillnader. För det första kräver den nya FAL förbehåll för att identifikation ska möjliggöras. För det andra finns en speciell bestämmelse i den nya FAL angående identifikation med make eller sambo. Å ena sidan anger andra punkten att makes och sambos handlande kan påverka rätten till försäkringsersättning bara då det gäller skador på gemensam bostad och bohag i denna. Å andra sidan kan även första punkten bli tillämplig på en make och sambo om de med den försäkrades samtycke har haft hand om den försäkrades egendom. Skillnaden jämfört med resultatet av KFL:s regler blir därför inte så betydande i praktiken.

Enligt KFL är identifikation inte möjligt med hänvisning till tillsynsrekvisitet vid framkallande av försäkringsfall. Den nya FAL möjliggör detta och intar således en strängare inställning mot den försäkrade på denna punkt.

I 4 kap 9 § nya FAL undantages handlande som endast innebär ringa oaktsamhet, agerande av någon som varit i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap 6 § brottsbalken eller varit under tolv år och handlande p g a nödläge, från identifikation.²⁰⁰

I övrigt hänvisas till vad som står om SkFL:s identifikationsregler vid sakförsäkringar.

I 13 kapitlet nya FAL finns identifikationsreglerna för personförsäkringar, med de avhandlas inte i detta arbete.

¹⁹⁸ Ds 1993:39 s 23-24

¹⁹⁹ Ds 1993:39 s 172 och 243

²⁰⁰ Ds 1993:39 s 25

5.4 Skadeståndsrättslig lagstiftning

5.4.1 Allmänt

Försäkringsrätten har alltmer kommit att inta skadeståndsrättens roll inom ersättningsrätten. Den skadelidande blir ofta ersatt av ett försäkringsbolag som inte tar steget vidare och kräver in pengar från skadevållaren. I vart fall är tendensen sådan i Sverige och i Norden. Utanför Norden synes försäkringsrätten fortfarande stå lite i skymundan för skadeståndsrätten.²⁰¹ Men skadeståndsrätten har fortfarande sin självklara betydelse även i den svenska rättsliga kulturen. Med tanke på att många av de försäkringsrättsliga resonemangen härstammar från skadeståndsrätten är det av ypperligt intresse att göra en jämförelse av de båda grenarna inom ersättningsrätten.

5.4.2 Några skadeståndsrättsliga identifikationsregler

Inom skadeståndsrätten skiljer man på aktiv och passiv identifikation. Visserligen var särskiljandet av större betydelse förr, men indelningen har fortfarande åtminstone ett pedagogiskt värde.²⁰² Med aktiv identifikation avses att den skadeståndsskyldiges ansvar grundas på någon annans vårdslösa beteende. Detta är särskilt vanligt i anställningsförhållanden där arbetsgivaren i ganska vid utsträckning ansvarar för sina arbetstagares skadevällande handlingar genom det s k principalansvaret. Passiv identifikation innebär i stället att den skadelidande kan få sitt skadestånd nedsatt p g a att en medverkande persons handlande jämfställs med den skadelidandes.²⁰³ Denna form av identifikation har sina klara likheter med identifikation enligt KFL.

Enligt skadeståndslagen kan passiv identifikation vid personskador bara ske i undantagsfall. Detta följer av 6 kap 1 § första stycket första meningen SkL som lyder: ”Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan.” Med ordet ”själv” utesluts möjligheten till identifikation. Ett avsteg från den skadeståndsrättsliga huvudprincipen att identifikation inte ska ske vid personskada görs i 12 § trafikskadelagen. Där kan de efterlevandes rätt till trafikskadeersättning jämkas då den avlidne har medverkat uppsåtligen till personskadan. I NJA 1981 s 920, som rör rätten till trafikskadeersättning, fastslås emellertid att självmord som huvudregel inte ska utsläcka de efterlevandes möjlighet till ersättning för förlorat underhåll.²⁰⁴

²⁰¹ Bengtsson, A.a., s 31

²⁰² Hellner, Skadeståndsrätt, femte upplagan, s 152

²⁰³ Hellner, A.a., s 152 och SOU 1995:33 s 169

²⁰⁴ Hellner, A.a., s 226-228

Vid sakskada och ren förmögenhetsskada är däremot passiv identifikation enligt SkL möjlig. Det följer av 6 kap 1 § andra stycket SkL som lyder: "Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida här medverkat till skadan." Med uttrycket "på den skadelidandes sida" ges förutsättningen för passiv identifikation. Av lagrummet framgår ej i vilken utsträckning man ska identifiera skilda personers handlande med varandra, men det är underförstått att det ska ske i motsvarande utsträckning som arbetsgivarens relativt vida principalansvar. Men några definitivt fastslagna allmänna principer om hur och i vilken utsträckning som passiv identifikation kan ske inom skadeståndsrätten finns inte. Detta eftersom de begränsade uttalandena i förarbetena är den enda vägledningen då nyare rättsfall saknas på området.²⁰⁵ På denna punkt är KFL:s regler klarare som bygger identifikationsmöjligheterna på en rad närmre angivna rekvisit. I övrigt är grundtanken i KFL och inom skadeståndsrätten att identifikation ska ske i större utsträckning vid sak- än vid personskador överensstämmande. Men även om allmänna principer stort sett saknas finns en rad mer specifika regler.

I fall där ett barn råkar ut för en personskada är identifikation lika ovanligt som annars vid personskada. Även om föräldrarna varit oaktsamma och släppt ut ett barn på egen hand i trafiken medför detta inte att barnet riskerar att få jämkat skadestånd till följd av personskada.²⁰⁶

Vid sakskada förhåller det sig annorlunda. Där är risken för en nedsättning av ersättningen större, allt i enlighet med den allmänna regeln i 6 kap 1 § andra stycket SkL. Skadeståndet kan jämkas vid uppsåt och oaktsamhet på den skadelidandes sida. Det innebär att identifikation inte är utesluten om den av barnet ägda egendomen skadas av barnets föräldrar eller annan person som vårdar den. Med andra ord kan barnets skadestånd jämkas på grund av medvållande av föräldrarna.²⁰⁷

Enligt 33 § KFL identifieras handlandet av en skadevållare som är under tolv år med den försäkrades endast under förutsättning att skadevållaren har handlat med den försäkrades samtycke. Vid identifikation enligt skadeståndslagen finns inte någon motsvarande bestämmelse. 2 kap 2 § behandlar bara hur ersättningen ska bedömas då någon som inte fyllt arton år har vållat skada, dvs paragrafen är inriktad på den ekonomiska frågan i stället för skuldfrågan. 6 kap 1 § tredje stycket behandlar inte heller om identifikation över huvud taget ska möjliggöras då skadevållaren är ung, utan stadgar bara att jämkning kan ske med hänsyn till graden av vållande och omständigheterna i övrigt.

²⁰⁵ Hellner, A.a., s 231, NJA 1955 s 102 se särskilt JustR Walin

²⁰⁶ Hellner, A.a., s 267

²⁰⁷ Hellner, A.a., s 267-268, Prop. 1972:5 s 584, Jfr Prop. 1975:12 s 175 och 179 och jfr Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, s 103 f

Enligt 6 kap 3 § SkL är huvudregeln att ansvaret att betala skadestånd är solidariskt då flera personer är vållande till samma skada. Undantag görs om någon skadegörare har begränsad skadeståndsskyldighet, exempelvis p g a särskild lagreglering.²⁰⁸ Det solidariska ansvaret medför en ansvarsfördelning som skiljer sig från de fall där identifikation sker mellan den skadelidande och en annan person. Ponera att en ägare till en cykel lånar ut denna och att låntagaren kolliderar med en annan cykel så att cykeln skadas. Båda cyklisterna är vållande i lika hög grad. Om regeln om solidariskt ansvar tillämpas kan cykelägaren kräva antingen låntagaren eller den andra cyklisten på hela skadeståndsbeloppet. Om istället identifikationsregeln tillämpas kan cykelägaren bara kräva att få ut hälften av skadebeloppet från den andra cyklisten, medan han får vända sig till låntagaren för att få ut resten. Identifikationsreglerna medför således att skadeståndsansvaret delas upp mellan skadevållarna.²⁰⁹

På samma sätt förhåller det sig med KFL:s identifikationsregler. De medför att den skadelidande inte kan kräva att få ut full försäkringsersättning från försäkringsbolaget, men väl från skadevållaren själv om han bedöms som ansvarig vid en rättslig bedömning i domstol. Men ofta ingår identifikationsobjektet i den sfär av personer som den försäkrade helst inte vill ställa inför rätta, så i praktiken torde dessa fall vara ovanliga. KFL reglerar inte förhållandet mellan den skadelidande och skadevållaren utan bara förhållandet mellan den skadelidande och försäkringsbolaget, d v s i processen mellan skadevållaren och den skadelidande används vanliga skadeståndsrättsliga regler.

Vid frågeställningen om identifikation kan ske vid produktansvar, får man vända sig till 10 § produktansvarslagen, som innehåller särskilda medverkansbestämmelser. Enligt lagrummet kan identifikation ske både vid person- och sakskada.²¹⁰ Det är ovanligt att lagrummets bestämmelser leder till identifikation vid personskada. Vid produktansvar kan nämligen även allmänna skadeståndsregler tillämpas och det skulle vara orimligt om jämkningsmöjligheterna skulle ändras totalt beroende på om PAL tillämpas eller ej.²¹¹

Vid kollisioner mellan trafikmedel aktualiseras ofta frågan om identifikation. Om två cyklister kolliderar med följd att cyklarna skadas, används de allmänna reglerna om identifikation vid culpaansvar i 6 kap 1 § andra stycket SkL.

Om i stället två motordrivna fordon stöter samman så att sakskador uppstår kan identifikation ske med stöd av 12 § andra stycket trafikskadelagen. Om t ex en passagerare öppnar bildörren då att en förbipasserande bil skadas, identifieras

²⁰⁸ Hellner, A.a., s 245-246, ang lagreglering se t ex 61 § lag om medbestämmande i arbetslivet och 8:1:3 sjölagen

²⁰⁹ Hellner, A.a., s 244

²¹⁰ Prop. 1993/93:38, Om förhistorian se Prop. 1990/91:197 s 63 f och LU 1991/92:14 s 13

²¹¹ Hellner, A.a., s 237 och Prop. 1992/93:38 s 13

passageraren och bilägaren. Likaså sker identifikation om egendom som befordras med fordonet skadas då två motordrivna fordon kolliderar. Ägaren till den fraktade egendomen identifieras med föraren då ersättning utgår från trafikförsäkringen för det andra fordonet. Bilägaren identifieras slutligen även med föraren av bilen.²¹²

Om ett motordrivet fordon och ett spårfordon kolliderar kan identifikation ske. Vanligtvis har järnvägen ett rent strikt ansvar, men om förare eller passagerare i ett motordrivet fordon som är i trafik skadas eller om egendom som befordras med ett sådant fordon skadas ansvara järnvägen bara om skadan har orsakats genom fel eller försummelse. Järnvägen är ansvarig både om felet eller försummelsen har begåtts av järnvägen och om skadan begåtts av någon annan på järnvägens ”sida”.²¹³

Vid kollision mellan två fartyg identifieras lastägare och redare vid skada på lasten enligt 8 kap 1 § tredje stycket sjölagen. Om luftfartyg kolliderar gäller enligt 2 § andra stycket luftfartsansvarighetslagen den allmänna culpregeln i 6 kap 1 § andra stycket SkL. Såldes jämkas den skadelidandes rätt till skadestånd vid medvållande på hans sida.²¹⁴

²¹² Hellner, A.a., s 237-238

²¹³ Hellner, A.a.,s 239

²¹⁴ Hellner, A.a., s240

6 Avslutning

I samma ögonblick som ett försäkringsavtal ingås mellan ett försäkringsbolag och en försäkringstagare åtar de båda kontrahenterna sig ett antal ömsesidiga förpliktelser. Försäkringsbolaget påtar sig bl a ansvaret för att ersätta skador av ett visst slag och försäkringstagaren förbinder sig bl a att ge relevant information till försäkringsbolaget, att uppfylla sina åligganden enligt försäkringsvillkoren och att inte framkalla försäkringsfall.

Biförpliktelsereglerna i 31–33 §§ KFL utgör en slags säkerhetsventil för försäkringsbolaget då dessa medför att ersättningen från försäkringen kan sättas ned om inte den försäkrade har uppfyllt sina skyldigheter. För även om intentionerna bakom KFL är att skydda konsumenterna mot alltför långtgående krav, måste några krav ställas på konsumenterna som ger incitament till att uppfylla de förpliktelser som framgår av försäkringsavtalet.

Genom identifikationsreglerna begränsas försäkringsbolagets ansvar ytterligare. Med hänvisning till dessa kan försäkringsbolaget undgå att betala ut försäkringsersättning om någon som har särskild samhörighet med den skadelidande har åsidosatt en biförpliktelse. Möjligheten till identifikation är, som har framgått av arbetet, starkt begränsad och kan bara företagas i ett visst antal specificerade fall. Identifikationsreglerna kan å ena sidan medföra att försäkringsbolaget och kollektivet av försäkringstagare inte behöver utsättas för försäkringsbedrägerier i samma omfattning som om reglerna inte funnits, vilket håller premierna på en lägre nivå. Å andra sidan är det svårt att få en uppfattning om i vilken omfattning försäkringsbolaget utnyttjar sin rätt att identifiera skadevällaren med den skadelidande och bedöma hur reglerna påverkar de försäkrades agerande. Troligtvis är det inte så ovanligt att makar identifieras med varandra. Däremot är nog antalet fall då försäkringsbolagen identifierar den skadelidande med någon som inte har lika tydlig koppling till den försäkrade lägre.

Försäkringsbolagen är naturligtvis måna om vilket anseende de har hos sina nuvarande och presumtiva kunder. Detta leder till att de kontroverser som uppstår oftast görs upp i godo. Det är väldigt sällan som frågorna tages upp till bedömning i Allmänna reklamationsnämnden och ännu ovanligare att de förs till allmän domstol. Detta leder till svårigheter med att ge en klar bild av rättsläget på området då det inte finns så mycket praxis att tillgå och inte heller så mycket doktrin.

Så även om tolkningen av hur identifikationsreglerna ska tillämpas är av stort intresse rent juridiskt sett då relativt många oklarheter finns, är det förmodligen av mindre praktiskt intresse för försäkringsbolagen att utreda reglerna i detalj och ställa frågorna på sin spets.

Litteratur- och källförteckning

Förarbeten

<i>SOU 1977:84</i>	<i>Konsumentförsäkringslag</i>
<i>SOU 1986:56</i>	<i>Personförsäkringslag</i>
<i>SOU 1989:88</i>	<i>Skadeförsäkringslag</i>
<i>SOU 1995:33</i>	<i>Ersättning för ideell skada vid personskada</i>
<i>Prop. 1979/80:9</i>	<i>Konsumentförsäkringslag mm</i>
<i>Prop. 1990/91:197</i>	<i>Produktskadelag</i>
<i>Prop. 1992/93:38</i>	<i>Ändring i produktansvarslagen</i>
<i>LU 1991/92:14</i>	<i>Produktansvar</i>
<i>Ds 1993:39</i>	<i>Ny försäkringsavtalslag</i>

Doktrin

<i>Bengtsson, Bertil</i>	<i>Försäkringsrätt – några huvudlinjer, fjärde upplagan, Stockholm, 1992</i>
<i>Bengtsson, Bertil</i>	<i>Om jämkning av skadestånd, Stockholm, 1982</i>
<i>Bentzon, A Drachmann/ Christensen, Knud</i>	<i>Lov om forsikringsaftaler I, andra upplagan Köpenhamn, 1952</i>
<i>Boman, Robert/ Per-Olof Ekelöf</i>	<i>Rättegång IV, sjätte upplagan, Stockholm, 1993</i>
<i>Detthoff, Jan/ Kåhre, Björn</i>	<i>Juridik: sakförsäkring, femte upplagan, Stockholm, 1992</i>
<i>Grundt, Theodor</i>	<i>Laerobok i norsk forsikringsrett, Köpenhamn, 1939</i>
<i>Hellner, Jan</i>	<i>Försäkringsrätt, andra upplagan, Stockholm, 1965</i>
<i>Hellner, Jan</i>	<i>Skadeståndsrätt, femte upplagan, Stockholm, 1995</i>

<i>Hult, Phillips</i>	<i>Försäkringsavtalslagen, Stockholm, 1936</i>
<i>Lindell-Frantz, Eva</i>	<i>Nedsättning av försäkringsersättning: en studie avseende konsumentförsäkringslagens 30 – 32 §§, Lund, 1996</i>
<i>Lyngsö, Preben</i>	<i>Dansk Försikringsret, sjunde upplagan, Köpenhamn, 1994</i>
<i>Löken, Johan</i>	<i>Forsikringskravet: grenser och tapsregler, Oslo, 1952</i>
<i>Nilsson, Evard/ Strömbäck, Erland</i>	<i>Konsumentförsäkringslagen, Stockholm, 1984</i>
<i>Schmidt, Folke</i>	<i>Faran och försäkringsfallet, Lund, 1943</i>

Hemförsäkringsvillkor

<i>Folksam</i>	<i>januari 1996</i>
<i>Holmia</i>	<i>juli 1995</i>
<i>LF Skåne</i>	<i>april 1998</i>
<i>Skandia</i>	<i>november 1997</i>
<i>Trygg-Hansa</i>	<i>juli 1998</i>

Avgöranden från ARN

<i>ARN</i>	<i>81/R6666</i>
<i>ARN</i>	<i>82/R1548</i>
<i>ARN</i>	<i>82/R5508</i>
<i>ARN</i>	<i>82/R5576</i>
<i>ARN</i>	<i>83/R1310</i>
<i>ARN</i>	<i>83/R5807</i>
<i>ARN</i>	<i>84/R0458</i>
<i>ARN</i>	<i>85/R0873</i>
<i>ARN</i>	<i>85/R1146</i>
<i>ARN</i>	<i>85/R5401</i>
<i>ARN</i>	<i>85/R5861</i>

Domstolsavgöranden

NJA *1926 s 185*
NJA *1951 s 68*
NJA *1963 s 516*